

СВОБОДНА МИСЪЛ

ИЗДАВА ФЕДЕРАЦИЯТА НА АНАРХИСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ • LE JOURNAL DE LA FEDERATION ANARCHISTE BULGARE (FAB)

Анархизмът в Испания

2

В резултат на общата стачка от 1919 година и силата на НКТ Испания се превръща в първата страна в света, която прокарва закон за общонационален осемчасов работен ден.

Ноам Чомски: проучванията, пазарът и Виетнам

4

Под „свободен пазар“ хората вероятно разбират икономиките на богатите страни от Европа и САЩ, но те са гръстично отстъпление от принципите на пазара.

Социализацията – защо и защо сега?

6

Ако хората извоюват, а не получат наготово обществената собственост, те ще бъдат готови да я защитават и да се възползват в пълна степен от нейните предимства.

Кръстьо Хагживанов: човешка одисея

7

С героиската си смърт на анархист и с революционната си поезия Кръстьо учи и зове на борба срещу всяко социално зло, против всички скрити и явни мошеници.

Илюзията за политическата общност

10

Тоталитарните идеи имат почва не благодарение на националистическата си същност, а на социалната демагогия, която те изповядват.

Трима съдии срещу Странджа

Цялата отврат на престъпната държава лъсна за пореден път в безумното „решение“ на тричленката от върховния (ако низостта може да бъде върховна) административен съд, с което се дава зелена светлина на строителните каубои да бастисат странджанските прелести с бетонните си изпращания. Според дебелината на магистрата – единица за политическа корупция в България – Странджа не може да бъде защитена територия, защото държавата допуснала административни пропуски и на-

рушения при обявяването му за народен парк. Казано с думи прости щом държавата се е осрала в законите, които сама е създала, хората нямат право на природа. Точка по въпроса, към дело. Очакваме следващото решение, според което всеки ще може да те пречука, докато чиновниците в министерството не дефинират точно понятието „убийство“ и не опишат изчерпателно всички начини, по които то може да бъде извършено. Съдът също така реши, че за държавата не било ясно точно къде се намира Стран-

джа – нямало вписани точни граници. От днес нататък всеки третокласник, който бъде изпитан къде се намира Странджа, може да каже на учителката да си гледа работата, защото и държавата не знае. Няма нужда да знаят вече учениците, че Странджа е и първата изобщо защитена територия в България – още през 1933 година там е обявен първият български резерват Силкося. Чудно име за фризьорски салон и спа център, isn't it?

За всеки третокласник обаче е ясно, че въпросът не е в цифрите на бюрокра-

тичната бумачина, а в цифрите на банковите сметки на държавната сган, която продължава да продава неща, които не са нейни. По чие право е твоя една гора, която нито ти, нито баща ти или дядо ти сте садили и поливали? И кой ти дава право да я насечеш на бюра за ошешкалите се тулупи в София и да туриш на нейно място нещо с много звезди, в което да си плъчкат задниците с минерална вода? Право дават ония, дето са завършили право. Затова сме правова държава – щом съдията каже, че планината не

е планина, а курортен комплекс, планината няма къде да върви и ще стане. Багерите вече копат септичните ями за туристическото нашествие, което един ден ще пита къде е природният парк, за който пише в пътеводителя. Няма го, старо издание. Новият пътеводител е издаден от ВАС – природният парк е до тенис корта, между втория шезлонг и басейна, питайте масажистката, тя ще ви го покаже – дядо ѝ си е пасал овцете на него, преди да платим на неговата държава да ни го подари. •

Странджански огън пред НДК

Вече осем месеца фирма „Краш 2000“ ООД строи ваканционно селище недалеч от с. Варвара, в местността „Дълбоки дол“, в границите на Природен парк Странджа в противоречие с няколко закона. Най-фрапиращите нарушения са:

- незаконна промяна на предназначението на земята на застрояваните имоти
- липса на съгласуване с режимите и заповедта за обявяване на Природен парк Странджа
- липса на оценка за въздействие върху околната среда
- издаване и използване на документи с невярно съдържание
- неспазване предписанията на Басейнова дирекция за Черноморски район
- липса на съгласуване с Дирекцията на Природен парк Странджа

Борбата на местните хора среща сериозна съпротива от страна на раз-

бойниците, които властта нарича „инвеститори“. Журналистката, която раздуха скандала, беше заплашвана в самия офис на вестника, броят с „грешната“ статия беше изкупен още на печатницата, следващата публикация изобщо не видя бял свят в този вестник. Конциите на далаверата стигат чак до брата на уважаемия премиер Станишев.

И ето че множеството екологични организации най-сетне успяха да се организират и да направят акция срещу тази вандалщина. Бяха се събрали поне 1000 младежи, които слушаха музиката и гледаха изритите, активно присъстващи в цялото събитие. Като всяко еко-мероприятие и на това беше весело, живо и забавно. Събираха се подписи, раздаваха се листовки, развяваха се плакати. Показахме един вид, че си искаме Странджата. Противно на личните ми очаквания голяма част от хората знаеха за пробле-

ма със Странджа. Това показва, че организаторите си бяха свършили добре работата, макар че агитацията от трибуната беше слаба. Въпреки заплахите и противостоещото на местните мутри, дойдоха хора от Царево, показаха си уменията и много хора за пръв път в живота си видяха нестинарски танци на живо.

За съжаление обаче, още по-голяма част от хората бяха там само заради купона. Дори и да знаеха за незаконното строителство в природния парк, сами си признаваха, че само заради това не биха излезли на улицата. Освен тях имаше много хора, които изобщо нямаха мнение по еко-темата, а просто си пиеха бирата и си викаха бълзици във футболен стил. Чуваше се и „как може такава организация, нищо не можахме да видим“, „протестирайте си, протестирайте“ и други благословии от хора дошли заради шоуто. Това ясно показва, че само с хляб и зрелища активизъм не се гради.

Остава въпросът за ползата от цялото събитие. Някаква полза явно има, каузата се пропагандира, но за съжаление пропагандата стигна до „браво, че дойдохте“. Кое то в дългосрочна

» » » продължава на страница 3

Лагер Белица '07

От 22 до 24 юни 2007 г. в околностите на село Белица (Ихтиманско), се проведе традиционния летен лагер организиран от ФАБ, който завърши с отбелязването на годишнината от смъртта на анархиста Васил Икономов. Присъстваха анархисти от София, Перник, Пазарджик, Ракитово и средногорските села. На паметника на Васил Икономов беше прочетен доклад и обсъдени текущи проблеми на Федерацията на анархистите.

Анархизмът в Испания

» » продължава от миналия брой

Анархисткото движение страда от липсата на стабилна национална организация в своите ранни години. Анархистът Хуан Гомес Касас пише за еволюцията на анархистката организация преди създаването на НКТ: „След период на разпръскване, Работническата федерация на испанския регион изчезва, за да бъде заменена от Анархистката организация на испанския регион. Тази организация на свой ред се заменя през 1890 от Пакта за подпомагане и солидарност, който на свой ред се саморазпуска през 1896 заради репресивните закони срещу анархизма и се разпада на много ядра и автономни работнически общества. Тези разпръснати останки от Пакта за подпомагане и солидарност през 1907 г. поставят началото на възхода на групата „Solidaridad Obrera“ („Работническа солидарност“) – непосредственият предшественик на НКТ.“

В самото начало на 20 век има консенсус между анархистите за нуждата от създаването на нова работническа организация в национален мащаб, която да сплоти и засили движението. Тази организация е наименувана на Confederación Nacional del Trabajo (CNT) или Национална конфедерация на труда (НКТ) и е създадена през октомври 1910 година на конгрес на „Работническа солидарност“. По време на този конгрес е гласувана резолюция, която декларира, че целите на НКТ са „да ускори цялостното икономическо равнопоставяне на работническата класа чрез революционна експроприация на буржоазията“. НКТ започва като сравнително малобройна организация с около 30 000 члена сред множеството други и различни обединения и конфедерации.

Националната конфедерация на свой ред е разделена на по-малки регионални организации, които също са разделени на още по-малки синдикати. Въпреки това тежките бюрократични структури съзнателно се избягват. Инициативите за решенията идват от отделните обединения. Платени длъжности няма – всички позиции се утвърждават от обикновените работници. Също така не е задължително изпълняването на решенията, взети от националните делегати. В този смисъл НКТ се различава много от скваните социалистически обединения.

Само 5-6 дни след учредяването на НКТ въодушевените работници вдигат обща стачка. Тя се разпростира

в няколко града на Испания, като в един от тях работниците превземат общината и убиват кмета. Войски са изпратени във всички големи градове и стачката е бързо потушена. НКТ е обявена за нелегална организация – всъщност тя преминава в нелегалност едва седмица след своето основаване. Няколко години по-късно тя продължава своята дейност с открити стачни действия като по време на общата стачка против поскупването на живота, организирана в тандем доминираната от социалистите UGT – Union general del trabajo (ОСТ – Общ съюз на труда) – рядък случай, тъй като двете групи заемат принципно противоположни позиции.

Общата стачка от 1917

Обща стачка избухва през 1917 г., официално организирана от социалистите, но със завидно анархистко участие, особено в Барселона. Там се издигат барикади, а стачниците се опитват да спрат движението на трамваите. Правителството отговаря, като пълни улиците с картечници. Борбата приключва със 70 убити. Въпреки кръвопролитията, исканията на стачниците са доста скромни, типично за социалистическа стачка от онова време.

НКТ след Първата световна война

Испанската икономика е засегната тежко от упадъка на военновременната икономика. Много фабрики са затворени, безработните се увеличават, а заплатите намаляват. Очаквайки ожесточен класов конфликт, особено в светлината на неотдавнашната Руска революция, голяма част от капиталистическата класа започва жестока война срещу профсъюзите и особено срещу НКТ. Арестите и убийствата зачестяват. Видни активисти биват вкарани в черни списъци. На наемните убийци Pistoleros е възложено да убиват синдикални водачи. През този период са убити много, може би стотици анархисти. Анархистите отвържат с няколко убийства, най-известното от които е убийството на министър-председателя Едуардо Дато.

По това време НКТ има над милион членове. Тя продължава да акцентира на преките действия и синдикализма. Вероятно е неправилно да се твърди, че по онова време НКТ е стопроцентова анархистка организация, но със сигурност преобладаващите настроения са свързани с прякото действие. Все-

ки избран в „Националния комитет“ е изявен анархист. Повечето от редовите членове и делегатите възприемат анархистки идеи. Наистина голяма част от Испания изглежда озарена от революционния плам – наред с вълните от общи стачки (както и множество други успешни стачки по конкретни искания), често се вижда анархистка литература на обичайни места, а обикновените работници обсъждат революционни идеи. Един от силните опоненти от привилегированите класи (Дуас дел Морал) твърди, че „цялото работническо население“ е изпълнено с духа на бунта и „всички бяха агитатори“.

Докато преди това анархизмът в Испания е раздробен и безплътен, по това време вече дори най-малкият от градовете излъчва организации и взема участие в движението. Различните части от НКТ (обединения, региони и др.) са напълно автономни и същевременно неразривно свързани. Работническа стачка на едно място често води до стачки на солидарност в целия град. В този смисъл общите стачки често не са „свиквани“, а просто се разгръщат самостоятелно.

Общата стачка от 1919

През 1919 г. работниците от водоелектрическата централа в Барселона спират работа и обявяват 44-дневна и доста успешна стачка, в която се включват над 100 000 души. Работниците от самото начало се мобилизират за отпор срещу евентуалните репресии, но стачката се разгръща много по-бързо, отколкото те очакват. Работници от друга фабрика започват стачка и протест, в която обявяват, че няма да напуснат сградата на фабриката в подкрепа на своите другари от електроцентралата. Седмица по-късно всички текстилни работници излизат на улицата. Скоро след това почти всички работници от електрификацията обявяват стачка.

В Барселона е обявено временно положение, тъй като стачката бушува с пълна

сила. Съюзът на печатарите на вестници предупреждава собствениците на вестници в Барселона, че няма да печатат нищо, което критикува стачниците. Правителството в Магрид се опитва да спре стачката, като призовава всички работници на военна служба, но никога не обръща внимание на призовките, тъй като мобилизацията дори не е отпечатана във вестниците. Когато вестта за призовките все пак стига до Барселона от уста на уста, отговорът е поредна стачка на всички железопътни и трамвайни работници.

Правителството в Барселона накрая е принудено да се съобрази със стачката, която на практика блокира каталонската икономика. Всички стачкуващи работници искат осемчасов работен ден, признаване на легитимността на синдикатите и обединенията и възстановяване на работа на уволнените работници. Всички искания са уважени. Друго искане е да бъдат освободени всички политически затворници. Правителството се съгласява, но отказва да освободи онези, срещу които се води съдебен процес. Работниците отговарят с викове „Освободете всички!“ и предупреждават, че стачката ще продължи още три дни, ако това искане не бъде изпълнено. Това обаче е пределът, който властите не могат да си позволят да преминат. Членовете на Стачния комитет, заедно с мнозина други, са незабавно арестувани и полицията успява да попречи на втората стачка да достигне още по-големи мащаби.

Правителството прави опити да усмири работниците, които ясно се вижда, че са на крачка от обявяването на въстание. Десетки хиляди безработни са възстановени на работа. Осемчасов работен ден е обявен за всички работници. Така Испания се превръща в първата страна в света, която прокарва закон за общонационален осемчасов работен ден – резултат от общата стачка от 1919 година.

След нейния край засилените репресии срещу организаторите от НКТ, съчетани с възхода на диктатурата на Primo de Rivera (която забранява всички анархистки организации и публикации), довеждат до кратковременно затишие в дейността на анархистите. Мнозина анархисти отговарят на полицейското насилие, като самите те стават pistoleros. В този период анархистки групи, включително Los Solidarios („Солидарните“) на Дурути и Асказо, убиват политическите си опонен-

ти. От друга страна много анархисти са убити от платени от правителството стрелци.

ФИА (FAI)

В годините на диктатурата на Primo de Rivera много от водачите на НКТ започват да изповядват „умерени“ виждания – привидно запазват анархистките си възгледи, но поддържат идеята, че анархистките мечти не могат да се осъществят незабавно. Federación Anarquista Ibérica (FAI) (Федерацията на иберийските анархисти (ФИА) е създадена през 1927 година, за да се бори с тази тенденция. Нейната организация е на основата на автономни групи по интереси. ФИА остава доста потайна организация, дори и когато решава да обяви своето съществуване две години след създаването си. Нелегалният ѝ характер затруднява определянето на броя на нейните членове. Приблизителната оценка за този период, непосредствено преди революцията от 1936, е от 5 000 до 30 000 души. Членовете и симпатизантите на ФИА рязко нарастват през първите няколко месеца на Гражданската война.

ФИА през онзи период не е христоматийен пример за свободомислеща безвластническа организация – в нея ярко изпъкват силните фигури на водачите на бойните групи като Хуан Гарсия Оливер и Буенавентура Дурути. Нейните методи обаче не са авторитарни – тя позволява на своите членове свободата на несъгласие. Реално погледнато, организацията на ФИА като цяло е много по-свободна, особено в сравнение с „Алианса“ на Бакунин – първият сериозен опит за създаване на организация за осъществяване на анархистката идеология.

ФИА е създадена като бойна революционна организация, която провежда разнообразни акции – от обири на банки за събиране на средства до организиране на общи стачки. На определени етапи от дейността си обаче тя смекчава методите. Поддържа по-умерени варианти на съпротива срещу диктатурата на Ривера, а през 1936 година помага за установяването на Народния фронт. По времето, когато анархистките организации започват да сътрудничат с републиканското правителство, ФИА се превръща де факто в политическа партия и моделът на групите по интереси започва да се разпада, което далеч не минава без спорове и полемики. •

(слегва)

Буш в България

Седмицата преди посещението на Дж. Буш в България централната част на София бяха изписани графити против посещението му тук (графитите, които виждате по-долу на снимките). ФАБ-Пловдив достойно отчете великото събитие с плакат-

на кампания с доста широк отзвук в пловдивските медии. По повод акцията шефът на РДВР-Пловдив заяви, че авторите са „престъпници“ и трябва да бъдат строго наказани.

На 9 юни в София беше проведен протест срещу

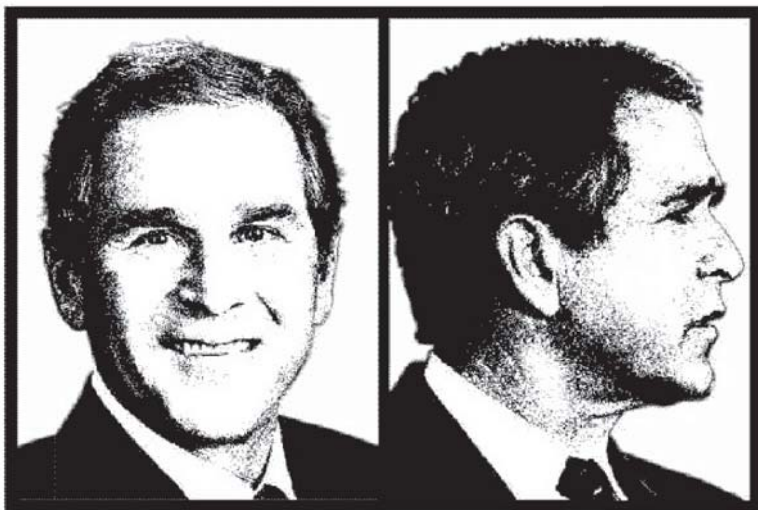
Буш, организиран от Българския национален съвет за мир. Макар и сравнително малоброен, протестът показа завидно единодушие на различно ориентирани групи в отношението им срещу вожда на световния империализъм. За съжаление множество от изказванията оставиха участниците и журналистите със смесени впечатления за истинската цел на мероприятиято – освен срещу правителството на САЩ, националисти и болшевици се изредиха да говорят за възстановяването на музея на Георги Димитров, юдео-масонския заговор и после се клеяха във връзка с Русия.

Група активисти от ФАБ-София взе участие в протеста с отделен блок, раздаване на листовки и изказване на позицията ни срещу Буш от трибуната. •

WANTED

George W. Bush

FOR CRIMES AGAINST
HUMANITY AND THE PLANET

Към сънародника

Ти помниш ли поета и машините
погледнали към утрешния ден
и дивия копнеж по Филипините,
по свободата в Южното море?

Ти знаеш ли решетките ръждясали
със пот и кръв от хиляди затворници
за свобода оръжие препасали
отдали младостта си на народа си?

Ти виждаш ли кервана на робовете,
подкарани от златните тирани,
да гаснат в черен труд на врат с оковите
от алчност и омраза изковани.

Не помниш, нито знаеш, нито виждаш –
нехаеш за съдбата на съседа си,
приспаната си съвест ненавиждаш,
на този свят обичаш само себе си
и тези, от които вземаш нещо...
и мислиш „да си алчен е човешко“.

Ала човек е нещо много повече
от тлъстото животно, що квичи.
Човекът люби ближните безкористно,
да любиш силно – гордо туй звучи.

Послушай и ще чуеш във тополите
как пролетния вятър пак шуми,
събуден от сърцата на милионите
жагуващи за по-щастливи дни!

Със вятъра литни във висините
към по-добър и справедлив живот
или си доживей спокойно дните
преживяй и умри си като скот!

Златко Костадинов

Странджански огън пред НДК

» » » продължава от страница 1
перспектива не е ясно до колко ще бъде полезно. Както бяхме писали по-рано, ръцете на еколозите са вързани в рамките на закона. Не можем да принудим управляващите нито да го спазват, нито да го променят, докато се събираме на по бира и скара по градинките. За съжаление обаче у нас все още трудно се намира потенциал за по-сериозни акции, тъй като те и за нещо толкова безспорно важно като околната среда. Младешката, която би трябвало да скочи и да защити бъдещето си, скача само с бира в ръка под звуците на готин джънглър. На подобно поведение не можем да разчитаме да ни решава проблемите. От буренака, в който сме затънали, трябва да израснат здрави буки, за да можем да се опрем на тях в тези бурни години. Може би подобни акции, макар и не-ефективни на пръв поглед, подготвят почвата за семената на свободолубието и съпричастията. Ако не утре, то вдругиден, семената ще дадат плод. Дано да доживеем да го видим.

***

Ето че няколко дни, след като беше написан горният текст, първите кълно-

ве на семенцата се подагоха на слънце. На 29 юни Върховният административен съд практически „обяви за нищожно“ желанието на хората да запазят своята природа, като реши, че Странджа вече не бива да е природен парк. Веднага сред негогуващите тръгна инициатива за събиране на критична маса, която сама по себе си да доведе до нещо повече. Новината се разпространяваше по електронната мрежа от човек на човек, без да се упоменава организатор или инициатор. Като резултат, в 19:30 часа същия ден, буквално часове след решението на съда във Варна, Бургас, Ямбол, Стара Загора, Пловдив и София на улицата излязоха хора, за да обявят несъгласието си с решението на съда. На повечето места протестите бяха почти символични, но в София, въпреки отсъствието на повечето от редовните професионални еколози, събраната маса се оказа достатъчна, за да успеят хората да привлекат вниманието на медиите и полицията. Улиците около кръстовището известно като „Попа“ бяха блокирани за 15-тина минути от тълпа от няколко души, които размахваха плакати (повечето от които просто лист хар-

тия), пееха песни („Ясен месец вече изгрява“ и „Мила родино“) и викаха „Странджа“ и „Мафия“ (явно нямаше кой да подготви по-добри лозунги). Пристигналите полицаи се въртяха като патета в кълчица и не знаеха какво да правят. След известно време тълпата се оттегли и отвори улиците за преминаване. Полицията направи рехав кордон, който да я държи встрани от пътното платно. 20-30 минути по-късно обаче, хората отново заеха платното въпреки полицейските предупреждения. В това време се пусна слух за блокиране на друго кръстовище – на „5-те къшета“ в 21 часа. И ето че в 21 часа кръстовището на „5-те къшета“ беше блокирано, докато полицията охраняваше „Попа“ от отсъстващата вече тълпа. Новата блокада продължи 30-40 минути, отново с песни, виковете, седенки по земята и размахване на плакати, за съжаление обаче журналисти не се появиха. Полицията явно нямаше намерение да прилага сила, така че хората се разотидоха спокойно с обещание да повторят и потретят.

Някои поуки:

1. Вече започваме да осъзнаваме собствените си въз-

можности и трябва да ги използваме, за да се противопоставим на всички безобразия;

2. Не трябва да питаме властите за разрешение да протестираме, защото това е наше право и ние сме тези, които им плащаме заплатите, така че ние трябва да определяме правилата;

3. Можем да се организираме за по-малко от ден без лидери и партии и да направим така, че нашият глас да бъде чул, а не този на партия X и лидера Y;

4. Можем и не трябва да ни е страх да действваме директно и да правим най-раз-

лични акции, блокади, протести и т. н.;

5. Чашата вече прелива и ако не действаме, скоро няма да има нищо друго освен бетон около нас и няма да гишаме кислород, а токсични изпарения.

6. Непреките, но ангажиращи акции, като тази с нестинарите, може да окажат неочаквано добър пропаганден ефект.

7. На журналистите настоятелно трябва да им се обяснява като на малки деца какво и къде става – ако искаме да ни забележат, без да убиваме хора, трябва да ги потърсим сами. •

Златко

ОТ НАШИТЕ ЧИТАТЕЛИ

Човек за човека е вълк

Често се питаме има ли смисъл да правим точна равностметка на днешния обществен живот? Отговорът е: престъпление е да затваряме очи пред действителността. Подло е да живеем в подчинение и мизерия. Само обективният анализ на реалността дава възможност за нов проект за организация на обществото. Днешната действителност е грозна, това е безспорно. Във Франция фактите говорят красноречиво: в най-голямата като територия европейска страна има седем милиона бедни. Броят на работниците със заплати под седемстотин евро е значителен. Близко два милиона са без жилища. В прехвалната европейска общност безработните стабилно са между 9 и 10 процента. В икономическия гигант САЩ от 30 години има 35 милиона души, които живеят под прага на бедността, малко по-малко от Латинска Америка, в която 41 процента от населението са статистически бедни. В Англия – страната на кралицата и нейния придворен социалдемократ Тони Блеър – два милиона ос-

тават под прага на сиромашията.

Капитализмът навсякъде е регресивен и агресивен. Това е жестока икономическа система. Светът на „световния рег“ е в пълно безредие. Дребните предприятия умират, а едрите съкращават работници, за да увеличават печалбите. В Мюлуз, Франция предприятие уволнява 500 работници, друго предприятие – Сиета – се закрива, изхвърлени са 700 работника. Томсон, предприятие за електроника, се обединява, изгонва 1300 работници. Волво изхвърля 5 300 работника. Бонг, производителят на самолети, изхвърля 48 000 работника. Във Франция Париба се обединява с Мишлен – изхвърлени са 15 000 работници. Икономическата криза е като вирус, воден от една единствена цел – да умножава печалбата на капиталиста. Правото на световния пазар е право на по-силния и това право капитализмът налага с печално известните институции като Международния валутен фонд и Световната банка. Тяжната роля е съвсем конкретна:

отстраняване на средната класа, ограбване на бедните и още по-голямо забогатяване на богатите.

Прехвалната днешна цивилизация смърди на блато, но анархизмът не е само отхвърляне на живота, който живеем – той е средство човек да се освободи от политическата и икономическата експлоатация. Анархизмът е против водачеството, господството на частен и държавен капитализъм – първостепенните фактори за днешния световен хаос. Анархизмът не е против организацията, а напротив – за организация на индивидуалната инициатива, свобода, социално-икономическо равенство и взаимна солидарност. Организация, създадена от долу, обществена организация, която свободно и спонтанно обединява работници, граждани, селяни в местни общини, в региони и в национален мащаб. Обществена организация, която практично, разумно, ефективно организира производството. Организация високо морално-човечна, която равноправно разпределя богатствата от общия

труд, така че всеки човек да живее доволно и щастливо. Анархизмът не е против програмите. Анархистите казват, че социалната програма е необходима и има такава: обобществяване на частно- и държавнокапиталистическите предприятия, на пътните съобщения и обществените услуги. Реорганизирането им по нов, по-ефективен и по-справедлив начин. Край на класите – бедни и богати. Равноправни граждани с еднакви права и задължения. Подобряване на железници, шосета по нова практична ефикасна форма в полза на човека. Подобряване на образованието: начално, средно, висше за създаване на нова, хуманна цивилизация.

Анархизмът е непрестанна борба за спасяване на човека от днешния хаос и склероза на капиталистическата експлоатация и върлуващото безредие. Напредъкът на техниката отваря възможностите да бъдат осъществени анархистическите изисквания към новото общество. То не е утопично, а възможно и реално. Двете обществени органи-

зации – капитализъм, частен и държавен, и свободният равноправен безкласов революционен анархизъм в цялата история и днес са в борба. Безбройни са жертвите на анархистите в неравния бой. Съвестта на капитала и държавата е оцанана с пролятата кръв на борците, които от средата на 19 век до днес искат просто да изхвърлят на сметицето престъпната система, която разделя хората на бедни и богати, внася хаос и безредие в живота им и ги хвърля в кръвопролитни войни. Време е светът да бъде освободен от грабежите, поглостта и убийствените сражения. Анархизмът трябва да бъде уверен, че следващите двадесет години на смела борба с капиталистическия либерализъм и държавно-марксисткия тероризъм ще бъдат победоносни за анархизма. Под неговата свободно федеративна организационна система човекът ще живее свободен, солидарен и осигурен материално и морално. Да живее анархистката борба! •

Трендафил Марулевски
Франция

ОТ БЛОГА НА НОАМ ЧОМСКИ:

Проучванията, „пазарът“ и Виетнам

Въпрос от сътрудник на списание „Z“: Ноам, какво мислиш за резултатите от проучването, публикувано наскоро от PIPA, което показва „поразително единодушие“ на тема „свободната предприемаческа система и свободната пазарна икономика са най-добрата система, на която да се основава бъдещето на света“ със сравнително 61% съгласие.

Ноам Чомски: Проучването беше интересно, но трябва да се гледа внимателно. Първо, само да отбележа няколко заключения, основните от които са:

(1) „поразително единодушие в световен мащаб, че свободната пазарна икономика е най-доброто“

(2) „още по-голямо единодушие за повече правителствен контрол над големите компании“

(3) голямо мнозинство са съгласните, че „големите компании имат твърде голямо влияние над правителството“. В САЩ 85% са напълно съгласни, а 59% подкрепят тази теза.

И така, отговорилите искат повече правителствена намеса в големия бизнес, което подкопава демокрацията. И също искат „свободен пазар“, тоест, без правителствена намеса в бизнеса.

Това ни кара да се питаме какво разбират хората

под „свободен пазар.“ Не е възможно да искат това, което имаме в САЩ или някъде другаде по света (освен в разорените от „структурни реформи“ и силово наложени неолиберални правила страни като Хаити). Да вземем само САЩ – отгърпването от принципите на свободния пазар е огромно. Погледнете само това, което използваме: компютрите и Интернет. Като по-голямата част от „новата икономика“, те са разработени основно от държавния сектор в икономиката. И това е само началото.

Вероятно хората имат предвид нещо като икономиките на богатите индустриални страни, тоест, някакъв вид капиталистическа икономика, която се развивала чрез грастични нарушения на принципите на свободния пазар векове наред. Това определено е аргумент срещу доктрината, но той е много добре познат на историците на икономиката. И когато хората казват какво предпочитат, пред какво те го предпочитат? Най-вероятно пред държавно планираните икономики в Съветската сфера, които, колкото и да бяха ужасни, издигнаха страни от третия свят до нивото на „втория свят“ в развитите общества. Не е много ве-

роятно анкетираните да познават периода на големия ръст в съвременния свят: от втората световна война до средата на 70-те, период на субсидии и държавна намеса в по-голямата част от южното полукълбо и на контрол върху капитала и регулирани валути в индустриалния свят. Малцина са запознатите с частичното налагане на принципите на „свободния пазар“ в „неолибералния“ период, които довежда до спад в стандартните макроикономически индекси и други отрицателни ефекти, които спад беше толкова по-голям, колкото повече страните следваха правилата (например Латинска Америка). Същевременно имаше растеж, понякога забележителен, в страни, които пренебрегваха правилата, например в Източна Азия.

По-подробно проучване би отговорило на много въпроси, които питат какво имат предвид хората. Но такова не е направено. Това се случва редовно и е проблем, който винаги трябва да отчита при проучванията. Често съм го отбелязвал.

Да вземем един пример от значителен интерес и настояща важност, който аз често обсъждам. Вижете становищата за Виетнамската война. Образованата

класа застана твърдо против войната, но започна да се обръща срещу нея едва в края на 60-те, защото се е превърнала в „тресавище“, макар и започнала с благородни подбуди, но на твърде висока цена за нас. Дебатите за Ирак в основните медии влизат в почти същите граници. Като ляво-либерален екстремист, Антъни Люис писа, че войната започна с „безотговорни усилия да правим добро“, но през 1969-та стана ясно, че е „катастрофа“, твърде скъпа за нас. Така че трябваше да направим това, което бизнес общността предпочита и отстъпихме, оставяйки страната в руини.

Общественото мнение също беше проучено през 1969 година. Около 70% твърдяха, че войната не е „грешка“, но е „в основата си грешна и неморална“, позиция, която практически не беше отразена в медиите. Това продължава. Общественото мнение остана същото, дори в най-новите проучвания на същите основни политически институции, например Чикагският съвет по външните работи, 30 години по-късно. И тази позиция остана (и остава) практически неизразена в медиите. Същите резултати за 30 години със същото поведение.

Какво означаваха (и означават) резултатите от това проучване? Неговият ръководител, уважаван политически учен, разтълкува резултатите в смисъл, че отговорилите чувстват, че твърде много американци са били убити. Възможно, но не очевидно тълкуване. Според това предположение например, защо огромното мнозинство твърдеше, че войната не е грешка? Другата възможност е хората да мислят точно онова, което казват, но това не може да бъде вмесено в културата на интелектуалния елит. Би било достатъчно лесно да се избере възможност за 30 години проучвания на тези въпроси, но доколкото знам не беше направен дори опит за това.

Проучванията са много полезни и ни казват много. Особено когато становищата са последователни и постоянни в дълги периоди от време, каквито обикновено са. Ценно изследване на въпроса е това на Бенджамин Пейдж и Маршъл Боутън, „The Foreign Policy Disconnect (2006)“. Но те винаги трябва да бъдат ползвани внимателно, особено когато резултатите изглеждат противоречиви сами по себе си или размити по някаква друга причина. •

Превод: Златко

История на анархизма в България

Тъй като нашият народ етнически, езиково и културно е преобладаващо славянски, не можем да не споменем като начало начина на живот и общественото устройство на славянските племена през ранното средновековие. При тях не съществува централна власт, структурата е семейство – род – община – племе. Решенията в рода се взимат на общи събрания, а на общинско и племенно ниво – от съвети на старейшите. Едва по-късно военните ръководители, князете придобиват някаква реална власт. Неслучайно гръцките хронисти от този период (Прокопий Кесарийски и Псевдوماврикий) наричат обществената строй на славяните „анархия“.

Религиозните ереси по време на Първата и Втората български гържави като богомилството са друг важен момент. При богомилите наблюдаваме строга йерархия в самите общности и религиозен фанатизъм, но те не с това влизат в историята и предизвикват нашия интерес. Проповядването от тях неподчинение на светската и духовната власт, неспазване на законите, призивите за неплащане на данъци, възпремянето на бедността като добродетел, предизвикват широкото разпространение на това учение сред населението и жестокото му преследване от страна на властта.

Хайдутството по време на Османското владичество е специфична форма на народната съпротива, която играе ролята на стихийен регулатор в отношението между Османската власт и поробената рая. Освен че влиза в митологията и фолклора, то е изворът на революционните традиции за всички по-сетнешни борци за свобода, като почнем от Хаджи-Димитър и Караджата, минем през македоно-одринското движение, анархистките чети през 20-те години и свършим с „горяните“ след 9 септември 1944 г.

Като обобщение можем да кажем, че корените на анархизма в България са в славянския федерализъм, богомилството и хайдутството.

Първият контакт на организиран революционен анархизъм с български революционери става през април 1869 г. Тогава в Женева за среща с Михаил Бакунин и Сергей Нечаев пристигат Теофил Райнов и Райчо Гръблев като представители на организацията „Млада България“ (а не на БРЦК, както погрешно се смята – БРЦК тогава не съществува). През същата година

Безвластнически издания от 20-те и 30-те години на XX век

Бакунин пише проектпрограма на българската революция в редактираното от него списание „Освобождение“. След смъртта на Херцен, Нечаев става редактор на списание „Колокол“ и от неговите страници защитава българската кауза и напада правителствата на Румъния и Турция. До арестта си през 1972 г., Нечаев няколко пъти пътува до и през Румъния и установява стабилни връзки с българските революционери и по-специално с Христо Ботев. Ботев лежи няколко месеца в румънски затвор заради разпространение на Нечаевия „Катахизис на революционера“. В контакт с българката емиграция в Румъния са и други анархисти като Николай Меледин и Николай Русел-Сугзюловски, но влиянието което революционният анархизъм е оказал върху нашето национално-освободително движение не се признава от историческата псевдонаука. Най-нагли във фалшификациите и бълнуванията си по този въпрос са историците след 9 септември, опитвайки се да изкарат Христо Ботев марксист.

След освобождението на България в края на 80-те години на 19 век се появява и развива един самороден български анархизъм като Сиромахомилството – любов към бедността. Основен организатор на това движение е Спиридон Гулапчев, един от първите анархисти у нас. Сиромахомилите организират първата социалистическа печатница, в която печатат произведения на анархистски теоретици и други автори, преработени така, че да бъдат разбрани от обикновения селянин. Въпреки че се създават групи в някои градове и села, след няколко години движението се разпада по различни причини, сред които са финансовите затруднения и интригите на марксистите.

Истинска епопея е участието на анархистите в македоно-одринската осво-

ботителна борба срещу Османската империя. Това става със самостоятелни групи като Женевския кръжок и „Гемиджииите“ и като част от Вътрешната македоно-одринска революционна организация.

Солунските атенати от 28 април до 1 май 1903 г., дело на анархистката група на „Гемиджииите“ са най-мощна диверсионна акция на своето време. По техен адрес Гоце Делчев изрича думите „аз по душа съм анархист“.

По време на илindenско-преображенското въстание като организатори, четнически командири и редови бойци вземат участие стотици анархисти. Нужно е само да се спомат няколко имена. Михаил Герджиков, военен ръководител на Преображенското въстание, в разгара на което се създава Странджанската комуна – своеобразен опит за сливане на националноосвободителната борба със социалната революция. Всеки може да иде до къщата музей на Яне Сангански, за да види личната му библиотека, състояща се от безвластнически автори. Нужно е да се споменат някои от най-известните народни песни, които се пеят и до днес за бойците-автономисти: „Болен лежи Миле Попйорданов“ (войвода, брат на Йордан (Орце) Попйорданов, участник в Солунските атенати), „Кога зашумят шумите“ (песен за войводата Костадин Нунков), „Ясен месец“ (песен за войводата Пано Ангелов и Равашола, най-добър приятел на М. Герджиков).

В периода от началото на века до войните, анархистическото движение в България се развива активно. Създават се организации, започ-

ват да излизат вестници и списания. Правят се опити за синдикална дейност сред работниците. Както и преди това, терорът и експроприацията са част от тактиката на движението. Заради подготовка на атенат срещу цар Фердинанд и заради убийството на министър-председателя Димитър Петков (убит от анархист) през април 1907 г., е приет „Закон против анархистите“, по силата на който са разтурени легалните анархистки групи, забранени са печатните издания, а някои дейци са арестувани. Анархистите правят три опита да убият цар Фердинанд и един опит срещу сина му Борис. Всичките са неуспешни.

Времето от края на Първата световна война до преврата на 9 юни 1923 г. е най-силният период на анархизма в България. Нуждата от координация на множеството групи довежда до основаването през юни 1919 г. на Федерацията на анархистите-комунисти в България (ФАКБ), съществуваща и до днес.

Превратът на 9 юни 1923 г. поставя началото на гражданска война в България. В нея движението понася тежки, непоправими загуби. Убити, набутани в затворите или прогонени от страната са хиляди анархисти.

Първата неуспешна битка е спонтанното Юнско въстание срещу превратаджиите. Следва Септемврийското въстание, в което участието на анархистите е значително. Дават се стотици жертви.

Четническото анархистско движение в периода 1923-28 г. е значителна по мащаб въоръжена съпротива срещу властта. Правителството на Ляпчев е известно с една фраза на министър – председател: „Со кротце, со благо и со малко кютек“. Кютекът се стоварва през годините 1926-28 върху анархистите – четите на Героя, Тинко Симов, Дочо Узунов и техните ятаци от Троянско, Ловешко и Плевенско. Убити-

те са повече от сто души, някои по изключително жесток начин. На колове през Околийското управление в Ловеч стоят побите за назидание отрязани глави на четниците.

През тридесетте години движението се окоптва от ударите от 1925 г., но започва фракционна борба между анархо-комунисти и анархо-синдикалисти, а превратът от 19 май 1934 г., отново праща анархистите в нелегалност.

Една полицейска статистика от 1936 година показва, че регистрираните с прояви анархисти са 2600 души. Комунистите са 3900. Тези числа демонстрират факта, че Компартията далеч не е единствената лява сила, както сочи писаната по поръчка история.

По време на Испанската революция 45 наши анархисти заминават да подкрепят CNT и FAI, като половината от тях загиват по фронтовете.

След ориентацията на България към Хитлеристка Германия и пакта Рибинтроп-Молотов се създава ситуация, в която анархистското движение е единствената антифашистка сила в страната и като такава попада под ударите на властта.

Затова, когато след 22 юни 1941 г. БКП изведнъж решава да води въоръжена борба, повечето анархисти не се присъединяват към довчерашните рибинтроп-молотовци, но някои се включват в партизанските отряди или действат като ятаци. В югозападна България има цели чети съставени от анархисти и много помагачи. В този период също се дават стотици жертви, но някои наши другари са убити заради предателства на комунистите или направо от самите комунисти, което е само прелюдия.

Диктатурата на БКП е най-тежкият период за анархизма в България. Не само заради убийствата, концлагерите, затворите и изселванията, а и заради безогледните исторически фалшификации и невъзможността въобще да се говори за анархизъм освен в отрицателен смисъл. Те се опитаха да унищожат анархистите не само физически и морално, но и да ни заличат от историята като движение и като идеология.

След организираното от самите болшевики в координация със Запада „падане на комунизма“ става възможно възстановяването на анархистските организации. През 1990 г. е възстановена Федерацията на анархистите и започва да излиза вестник „Свободна мисъл“.

Социализацията – защо и защо сега?

Изходът от провалените социалистически и капиталистически експерименти

» » » продължава от миналия брой

Администрацията е полезна, бюрокрацията е престъпна

Административната дейност е не само полезна, но често е и доста трудоемка. Това ще става все по-явно с напредъка на технологиите. Доскоро символът на тежкия физически труд беше човекът с чука и търнокопа. Днес той е заменен от мощни строителни машини, които се управляват като компютърна игра, а съвсем скоро ще могат да се управляват и от компютър. Това ще спести на оператора („багерист“ и „тракторист“ наистина вече няма, няма и смисъл да има) последното неудобство – шумът и вибрациите. Необходимост от тежък труд винаги ще има, но необходимостта той да бъде физически – тоест пряко извършван от човек – няма.

Назад към пещерите

Това е и една от основните причини, поради които капитализмът направи завой на 180 градуса преди двайсетина години. Както си гледахме как в Япония роботи произвеждат роботи и чакахме да почнат да орат нивите и да берат череша, изведнъж огромната маса от капитали се насочи не към развиването на автоматизацията, а към добрия стар робски труд в средновековни условия – роботизиране на хората, вместо „очовчване“ на роботите. Днешната цел на промишлените каубои е да намерят места по света, в които сто души да вършат работата на една машина, а не обратното, както уж беше доскоро. Това води до дебелизиране не само на работническата класа, която е вече и географски концентрирана в „развиващите се“ страни от Азия и Латинска Америка. Това неминуемо води до деградация и на потребителската класа в Европа и Северна Америка, която също заменя качеството с количество – купуваш десет боклука десет пъти в годината, вместо една качествена стока, която ще върши десет пъти по-добра работа десет пъти по-дълго време.

Технологиите наистина се развиват, но промишлеността не се развива технологично. Технологично се развива само индустрията за развлечения, за пълнене на къщите с играчки – технологиите, които те карат да зяпаш, вместо да ти оставят време да мислиш. Това е масирано нашествие срещу човешкия разум, защото ако той бъде оставен дори за малко да помисли, ще раз-

бере, че днешният „рег“ е абсурд, на който трябва да видим сметката час по-скоро, ако не искаме той да види нашата. В този смисъл пред работниците от 20-те и 30-те години на миналия век (виж статията за Испания на страница 2) днешните работници изглеждат като пълни дебели пред академици, а междувремевно в БАН се отслужват молебени.

Глътка въздух за гържавата

Докато работникът преди сто години е обсъждал революционното преобразуване на обществото в различни групи, съюзи, общности, събрания, днешният работник в огромната част от времето си обсъжда пълни глупости и то ако изобщо обсъжда нещо, а не зяпа весели картинки. Този „постмодерен“ етап е глътка въздух за абсурда на капитализма – ако последните две или три десетилетия бяха приключили с автоматизацията на трудоемките отрасли, днешният работник щеше да бъде администратор, а вчерашният администратор – работник. Това обаче не беше по вкуса на вчерашния администратор и затова не стана – защото те са онези, които все още насочват паричките, където им отърва, а еманципацията на труда не им отърва. Те имат нужда от привилегированото положение на бюрократа – да налагат абсурда, че глупавите работели за умните и маймуната трябва да работи, за да стане човек. Маймуната не работи и никога не е работила. Тя греме на дърво (или бюро) и лапа каквото докопа.

С газ по калдаръма

Затова социализацията е неизбежна стъпка към обществото на устойчивото развитие, което може да бъде единствено безкласово. Класовото общество винаги създава конфликт, конфликтът неминуемо води до сътресения, а макар след сътресенията да следва ново развитие, то просто прави следващите сътресения още по-тежки до точката, в която ще дойде Голямото сътресение – питайте всеки шофьор какво става с оня, който натиска газта по калдаръм. Но тъжен факт е, че така мислим. Може би няма да е твърде крайно да се отбележи, че в много отношения нашето мислене днес е като на хора от 17 век и затова, въпреки пълните къщи с играчки, сме уязвими за хората с мислене от 18 век като разните фундаменталисти с техните самоделни снаряжения.

Тук трябва да отбележим две неща – че обществената собственост съвсем не създава проблема пасивно общество, напротив – няма причина тя да функционира по-лошо от гържавната в такова общество. И второ, настоящата обществена структура в лицето на гържавата е монархическа по своето съществуване – вместо да търси решението в мнението на хората (принцип, на който се опряхме по-горе), тя го търси в няколко души („добрия цар“), от които се очаква да компенсират пасивността и некадърността сред хората, като вземат решения вместо тях. Формата на собственост описана по-горе отразява много по-добре демократичните принципи, отколкото частната или гържавната собственост, които ни се предлагат като единствени алтернативи. Но освен че е справедлива, тя е потенциално и много по-производителна и перспективна и затова е неприемлива за имащите.

Причината, поради която много „обществени“ дела са затъвали в блатото е именно в това, че двете системи – новата, основана на взаимопомощта и връзките между множество автономни звена, и старата, основана на наследеното конкурентно предимство и йерархиите, са несъвместими. Инициативите за новото устройство на производството са крехки все още деца, които не могат сами да отместват дебелия дърт дирник на гържавата от пътя си и затова логично се отказват на един етап. Дирникът е твърде огромен, за да бъде заобиколен и трябва да бъде разкаран от пътя с други средства – казват, че нитроглицеринът бил добро лекарство за разни запушени пътища.

Но да се върнем към действителността и да вземем един много конкретен пример – софийското дружество „Топлофикация“, което общо взето разнася топла вода по домовете на хората. В момента то е гържавно, с управителен съвет, който е типичен пример за „лош стопанин“. Всъщност топлофикацията е най-губещото държавно предприятие в момента, с най-учебнически примери за лошо управление и пълна некомпетентност на уж надзорниците от общината. След като се видя, че от бюджета на дружеството се губят суми от порядъка на стотици милиони левове, се заговори за приватизация като единствена алтернатива – да пратиш няколко престъпни боклука да изгни-

ят в затвора за назидание на останалите „топлофикатори“ – никога в така нареченото „публично пространство“ няма галавера и затова за нея почти не се говори, за да се докаже, че гържавата е не само пишман сабия, но е и пишман заптие. Федерация на анархистите в България предлага своята алтернатива – социализация на „Топлофикация“. Социализацията в този случай съвсем не е трудна. Ясно е коя е общността – всички хора на територията на град София, които ползват услугите на дружеството и плащат за тях. Ясно е и кой е ресурсът – цялата собственост на споменатото дружество, която и без това е „публична“. Ясно е и как той може да се управлява като обществена собственост – чрез различни оперативни звена, които да се избират от членовете на общността за пряко и конкретно посочени дейности, а не просто щото са много убави. Когато някой не харесва част от администрацията или конкретно решение на съвета, той ще може да предложи обсъждане по този въпрос. Всички начини на взимане на решения за пестене на време и по-голяма ефективност се изчистват в процеса – няма готови решения за кворуми, периодичност на заседанията, брой необходими подписи и пр. бумашина, като хората, участващи в събранията трябва сами да намерят баланса между оперативността и пряката демокрация. По принцип логиката показва, че почти във всяка една отделна организация работят най-добре различни форми на общо взимане на решения – някои са с по-голяма представителност, други са с повече пряко участие, някои изискват повече заседания в по-малък период от време, други понякога вървят идеално на самотек с години, без това да е признак за безучастност. Има няколко основни принципа, които трябва да предотвратяват безотчетността и безконтролната власт, концентрирана в отделни длъжности и звена, но те са прости.

Могат да послужат добре съществуващите каси на „Топлофикация“ и технологичните методи – телефони и Интернет. Тъй като целта на едно социализирано дружество не е да осигурява печалба за собствениците, а да им осигурява качествено и все по-пълно обслужване, те гласуват доколко това е било осигурено съвсем пряко и ако се отчетат ниски оценки, очевидно събранията за решаване на проблемите трябва да зачестят. Практически всеки израз на

недоволство от работата на дружеството представлява и инициатива и съгласие за участие в обсъждането на проблема – като най-често самото му посочване вече представлява голяма част от работата.

Няма нужда всеки ден да се правят избори и подобни процедури с тъмните стачки и избирателните комисиции: всеки може да си гласува с някаква карта или друг удобен начин за идентификация в касата на „Топлофикация“ или по Интернет – останалото е въпрос на софтуер и публичност. Ако хората подкрепят някое неправилно решение, например осигуряване на недостатъчно средства за текуща дейност или развитие, да, ще се наложи после да го субсидират допълнително и да се лишат от нещо друго, или пък няма да има парно, но това е тяхно право – правото да допускат грешки и да ги признават и отстраняват е желателно условие за развитие. Да сте чули някоя днешна партия да признае, че е гласувала грешно за нещо? Няма и да чуете. Ако хората са пасивни, функционирането на „Топлофикация“ няма да се подобри. Но ако дружеството се продаде на някой частник, то също няма да се подобри – днешните собственици, тоест ние, няма да видят и стотинка от продажбата, а ще трябва да пълнят още една гуша с още повече пари. Продажба, в която собственикът е оцетен не по своя воля е равносилна на грабеж.

Ако хората успеят да извоюват формата на обществена собственост – и да се освободят от кошмарните сметки и заплашителни писма със съдии-изпълнители – това би показало точно, че не са пасивни, а са загрижени за общите блага и следователно, че биха се грижили за тях и в бъдеще. В много страни, в които има отдавна обществено управление на отделни предприятия, това вече е станало навик след едно-две поколения и хората го правят без особено усилие – като ходене на родителска среща.

Ясно е, че положението не е розово. Нито с парното, нито с тока, нито с магистралите, нито с горите, нито с нещо друго. Не трябва да се страхуваме да изпробваме нови подходи, само защото някой умник казал, че „няма начин това да работи“. Които го е страх от мечката, му взимат гората. Няма какво да чакаме капитализмът да ни смачка с вездесещото „Няма алтернатива“ и „Оказайте се икономически нежизнеспособни субекти“.

Златко и Сашо

Кръстьо Хаджииванов – човешка Одисея

55 години от убийството на поета-анархист Кръстьо Хаджииванов

Кръцо още в детската си възраст, за разлика от всички нас анализира и разбира къде е именно коренът на цялото зло и неправда в нашето общество. После като анархист вече в последните 8 години от своя бурен идеен живот на организационна анархистка дейност той знаеше, чувстваше, че ще загине млад в неравната борба, готвеше се и желаше това с пълна революционна страст. Предвиждаше своята смърт в последните си творби и най-безжалостно бичуваше цялата гнила държавна и черковна помия – продукт на всяка йерархия и власт.

Аз идвам от края на светата вероятно за последен път да бъда между вас, за последен път, заедно с вас да честваме паметта на нашия легендарен анархист борец и поет, убит зверски през 1952 г. от изродите да болшевиизма – тази най-жестока система, добре позната на всички ни и на историята. Никак няма да ме учуди, ако човечеството в своята вечна летаргия, натрапена му от черковните и държавни плъхове, както казваше Кръцо, да си извоюва в бъдеще още по-страшни системи и убийци – по неговите велики слова „и всички само за пари и власт“, – а аз ще добавя и за пунстични лични облаги и поклонническа робска слава. Позволете ми да направя един кратък анализ на неговото творчество като малчуган и после младеж, какъвто беше убит зверски от болшевишките инквизитори при бяството му от техния рай. Нашето постоянно другарство започна много рано, още от четири-петгодишна възраст вероятно, защото къщите ни бяха много близо. Много ме измъчваше още в онези ранни години, че той никога за дълго не постоянно живеше в нашите детски игри, особено след като се научи да чете и да пише. Той се чувстваше истински щастлив само сред природата, да наблюдава различните нейни обитатели, както в растителното царство красивите цветя, тъй и в царството на птиците – особено неговите приятели волните орли, на които завидваше и фантазираше как лети на воля като тях. Още дете той философски казваше, че един ден човекът ще намери начин да използва небесната свободна необятност да лети като волния орел. Няма да забравя думите на баща ми един неделен ден при приближаването на Кръцо по пътя: „Твоят приятел един ден ще падне лошо, ако не гледа къде ходи, вместо да гони птиците по небето. Хора, които

не го познават, от пръв поглед ще помислят, че нещо му лопна.“ Донякъде татко беше прав – Кръцо само видимо присъстваше при нас, неговата дълбока мисъл и поглед бяха другаде. Ще го намериш загледан с минути в небето или в неговия Любим Пирин, замислен поетически слагаше началото или края на ново творение. Понеже беше крайно чувствителен и с необикновено висок морал за дете, измъчваше го, че не може да се отгаде изцяло на общите игри както нас. Не беше такъв само когато се касаеше за физкултурни игри. Още като дете беше красавец, винаги с вирната високо глава, физика на олимпийска атлет и винаги готов да покаже способностите си на такъв. Винаги се раздаваше над 100%, не оставяше друг да го победи във физкултурните игри. В ранния период неговата поезия и детски живот бяха посветени на природата. Малко стихове бяха посветени на явления от селския бит, засягащи в повечето случаи страданията на отделни хора за милите им рожби, пометени от ранна смърт или пък самотна такава, като тази на стария овчар Араслан. Тук се забелязва големият контраст у него – когато пее за природата, той е винаги щастлив. Обратно, когато прави това за човека и социалния проблем като цяло, той просто плаче за пострадалите. До завършване на основното училище той беше доста потаен и индивидуалист като характер – наричам този негов период първи. В началото на втория период започна да се променя под постоянните му натрапени отговорности от семейство и общество като цяло. Свободата му беше загледана, цялата действителност го отдалечи донякъде от презръдките и прякото влияние на природата като негова майка на възрастен и го запрата в суматохата на постоянни социални човешки противоречия. Още тук неговата детска природа е във вътрешна борба, което започва да се усеща в неговата поезия. Сблъскването му с реалността на неравенството и неправдите плюс омразата му към остарелия патриархален ред в семейния живот на тогавашното общество, където бащата с деспотски абсолютизъм според нас тогава управляваше, и училищната дисциплина дадоха ново социално съдържание, направление и доста зрял мироглед за дете на такава крехка възраст, лишавайки го от възможността да опознае като останалите от нас прелестите и хубос-

тите на детското безгрижие. Не зная по това време колко е повлиян от по-големия си брат бебо Благой, когото обожаваше, относно вредата от религиозната чума. Но по това време той най-категорично се дистанцира от религиозните изповедания, като подчерта, че това са приказки от хиляда и една нощ – нарече поповете черни плъхове на лъжата, независимо, че негов прагядо преди и чичо по онова време бяха попове. Няма да забравя – аз бяха дълбоко религиозно суеверен и понеже имах хубав глас, нашият гедо поп ме използваше да чета апостола през време на службата. Това той страшно мразеше и след дълги дискусии успя да ме откаже от сяпото черковно робско мислене и служене, на което горката ми майка тъй много се възхищаваше. Прогимназиалните години направиха истински прелом в него като характер, високият му морал и жажда за независимост и неограничена свобода се чувстваша и уважаваха от всички деца и възрастни. Аз като по-малък се гордеех, че ме има за пръв другар. Той не даваше да се разбере неговото превъзходство, чувстваше нужда да споделя с мен, по право искаше моето мнение при завършването на стихотворенията си. Знаех и декламирах повечето от тях, по полето или групово, на сегенки, чествания и театрални вечери. Преди още да почне гимназията, Кръцо на 14-15-годишна възраст направи голям скок напред, надрасна всички ни и самото време. Тук започна неговият трети и последен период на развитие като поет и революционер в краткия му живот. Фашизмът беше почти в своя край, по-будните селски хорица започнаха да коментират идването на нов ред, с малки изключения като Кирил Зикатанов и селския гаскал, които вярваха, че Хитлер ще победи. Каква ирония – последните след някоя друга година не само че станаха най-гадни болшевици, но бяха и главните виновници нашият герой да бъде убит, а ние да станем немилни-недраги изгнаници. По това време Кръцо беше напълно под влияние на брат си Любчо Янкулов и по-стария изпитан анархист чичо му Щерко от Хърсово. Макар още дете, на него се гласува голямо доверие и отговорност преди 9-ти септември да подпомага още неслезлите от Балкана партизани, а после, заедно с тях стана най-младият и обичан партизанин в Демирхисар-Егейска Македония. През това време той беше на седмото небе – романтика, реалност, свобода, равноправие,

солидарност нямаха очертавани граници. Но в природата и живота всяко нещо има начало и край. Като ученик в гимназията той беше стихия – неуморим организатор в първите редици на анархистките организационни дейности, събрания, конгреси, събиране на помощи чрез марки или в натура за помагане на нашите лагеристи. Още като малък той мразеше ученическата система, дисциплина и всички подобни противни застрашаващи неговото свободно самообразование и воля. Беше по природа анархист, надарен изследовател и поет, с доста цялостен изработен мироглед и бъдещ философски потенциал. Никак не симпатизираше на ученици, които зубреха генем и нощем за бележки, мразеше сухите предмети, особено ненавиждаше математиката, което покъсно му коства много, за да завърши гимназията.

През 1947-48 година болшевиките, вече сигурни в себе си, стегнаха обръчите и започнаха да се справят с инакомислещите. На повечето от нас не се позволяваше да следваме. Това беше време на безнравствено падение в нашето робско общество – много от нашите близки и другари за следване и служби станаха жертва на болшевишката психологически терор, предаваха другарите си и организацията чрез самокритики и ред други специфични за болшевиците средства. 16 декември 1948 година – болшевиките извършиха погрома срещу народното анархистко движение в България. Ние бяхме арестувани в селото, а бебо Благой, братът на Кръцо – в София. По една случайност Кръцо го оставят. След 20 дни на физически и психически изтезания бях освободен и бяхме отново заедно – в още по-конспиративно организирано събиране на помощи, помагане на нашите другари по затвори и лагери. Винаги бяхме нащрек, за да не ни заловят, повечето вечери спяхме в тяхната плевня и готвехме нашето евентуално бяство с кърцуни по река Струма през границата. По това време под негово инициатива формирахме есперантска група петима другари – аз, Стоян Сарафов, Г. Х. Иванов, Кирчо Шкалов и той. Той напредна най-много. Когато беше войник изискваше да си пишем на есперанто.

Преди да замине войник, една вечер ме намери на селската чешма, където ергенувахме. Както споменах, неговият строг морал и чувство за някакво велико призвание не му позволяваха да се занимава с подобни лични земни прищевки, както ги на-

ричаше той. Каза, че имало голямо раздвижване на агенти и милиция и да вървя веднага да се укроем в Муалювата местност, а той ще иде да потърси в с. Петрово връзка за границата. Беше истински фантом революционер – колко е тичал, сам си знае, но не закъсна да се върне и да ми каже, че не намира линия. От там веднага прелетя до селото и ми докладва, че селото е утихнало. Запътнихме се да преспим на плевнята. След моето освобождение от ДС, партийната машина ме изолира и закрепости да не контактувам с хората от селото, не ми беше позволено и да се движа навън. Не мога да си спомня по какви причини и как успях да отида в град Петрич. Точно на площада ме срещна непознат човек – май се казваше Стефан от с. Шарбаново. Не знам откъде знаел кой съм, но ми каза, че Кольо Тумпалата – беглец от нашето село в Гърция – иска да се свърже с нас. Въпреки опасенията си, както аз, така и Кръцо, брат ми и татко се въодушевихме. Срещите трябваше да стават вечерно време в с. Шарбаново. Аз бях под постоянно наблюдение, брат ми беше болен от лош плеврит, движеше се свободно и пое ангажимента да държи връзката. В нашата конспиративна група включихме двама оцелели другари Мито Менчев и Иван Бойчев с обещание да доведат жената на Кольо интернирана в северна България. Още преди да бъдем готови, Кръцо трябваше да замине в армията – най-омразната от него институция. По негово настояване трябваше да включим в групата и братовчед ни Гоцето, при който се съхраняваха неговите стихотворения като неутрален за болшевиците. Реши се да бягаме в ранна пролет – всичко беше организирано. Мито и Вано щяха да придружат Райна – жената на Кольо – и заедно с Кръцо щяхме да се срещнем вечерта на генерал Тодоров, на път за Шарбаново, а от там – за границата. Всичките ни планове за жалост не се осъществиха. Кръцо отказа в последния момент под предлог, че може да навреди на брат си в лагера. Познавайки го добре, не видяхме никаква логика в неговото изненадващо решение. За жалост не видяхме такава и днес. Това повлия силно на двамата ни другари Мито и Вано да се откажат в последния момент от бяството с нас. Научихме за убийството на Кръцо в Нова Зеландия. Нямам думи да ви опиша дълбоката ни скръб – до ден днешен няма-

Философията на Михаил Бакунин

» » продължава от миналия брой

Свободата на човека се състои единствено в това, че той се подчинява на естествени закони, защото *той сам* ги признава за такива, а не защото са му били наложени отвън от някаква странична воля – божествена или човешка, колективна или индивидуална.

Бакунин разгръща бурна и многостранна революционна дейност за пълно и незабавно освобождение на човечеството от всички форми на угнетяване, с която се противопоставя едва ли не на всички европейски правителства. Той полага усилия да приобщи към анархо-комунистическия идеал дейността на международната либерална Лига на мира и свободата, в която участвуват знаменитости като Виктор Юго и Джузепе Гарibaldi, води активна борба срещу доминирането на Карл Маркс и идейно ръководената от него Германска социалдемократическа партия в Интернационала, третира марксизма по същество като разновидност на буржоазната идеология, развива идеологията на революционното народническо движение в Русия през 70-те години на XIX век. Бакунин трескаво пише книги, статии, брошури, прокламации, писма, в които обстойно и многостранно разработва анархическото учение. Тук ще се спрем на пет пункта от философските идеи, развити на различни места в съчиненията от този етап на дейността му, като ще се постареем да изведем логическата връзка между тях, придаваща им характер на цялостна социално-философска концепция.

1. Бакунин, категорично скъсал с идеалистическата философия на Хегел, за което явно важна роля са изиграли задълбочените му знания с философията на Фойербах още през 40-те години на XIX век (ср. „Св. мисъл“, 2007 г., бр. 6, с. 8, кол. 1) и навярно не без влиянието на Прудон през това десетилетие, застава на позициите на позитивистическата философия на Конт, намиращо израз в монографията му „Федерализъм, социализъм и антитеологизъм“ (мотивирано предложение към Централния комитет на Лигата за мир и сво-

бода)“, 1868 г. С това той манифестира привързаността си към такова направление във философията, което най-тясно е свързано с науката. Впрочем, в този си труд Бакунин характеризира позитивната философия на Конт като универсална наука, съгласуваща отделните, частни науки в една единна цялостна система¹, към който въпрос ще се върнем по-году.

2. Философията на Бакунин не е съзерцателна, а преди всичко е действена философия. Поради това централно място в нея заема въпросът за ценностната система на личността, мотивираща насоката на неговата дейност. Основната ценност за Бакунин е *свободата*: тя е последната граница и висшата цел на цялото човешко развитие². Това положение не е просто декларация, а пронизващ разсъжденията на Бакунин методологически принцип: при разглеждането на различни социални проблеми, това което служи за утвърждаване, разгръщане, развитие на свободата на човешката личност се преценява от него като положително и се приема, а това което води до ограничаване свободата на личността се преценява като отрицателно и се отхвърля. В тази връзка възниква въпроса: „Що е свобода?“ Отговорът на Бакунин е: „Свободата на човека се състои единствено в това, че той се подчинява на естествени закони, защото *той сам* ги признава за такива, а не защото са му били наложени отвън от някаква странична воля – божествена или човешка, колективна или индивидуална.“³ При това, осъществяването на свободата на личността е взаимосвързано с наличието на хармония във взаимоотношенията между различните личности: „Ние уважаваме безусловно свободата на всеки, стига само тя да не е свобода на притеснението и

на гнусен произвол на експлоататора и притеснителя.“⁴

3. Съгласно трактовката на свободата, посочена по-горе, необходимо условие за нейното постигане е познанието на естествените закони на природните и социалните явления, което се осъществява чрез научните изследвания. Така науката директно се оказва съществен фактор за постигането на свободата. Наред с това, тя има предназначението да играе и важна индиректна роля за постигане на свободата чрез нейното противопоставяне на един от главните фактори за поробването на човека – религията:

„...съществуването на Бог по необходимост предполага отказване от човешкия разум и човешка справедливост; то е отрицание на човешката свобода и неизбежно води не само към теоретическо, но и към практическо робство.

Следователно, ако не искаме робство, не можем и не бива да правим ни най-малки отстъпки на теологията...“

Бог съществува, значи, човекът е роб.

Човекът е разумен, справедлив, свободен – значи няма Бог.⁵

По-нататък Бакунин прави извода:

„Затова за нас е извънредно важно да освободим масата от религиозните суеверия... Но тази цел може да бъде постигната само с две средства: *рационалната наука и пропаганда на социализма*.

Под *рационална наука* разбираме такава наука, която, освободила се от всички призраци (т. е. от всички абстрактни понятия и представи, нямащи почва в действителността – бел. моя, Б. Ч.) на метафизиката и религията, се отличава и от чисто експерименталните и критическите науки преди всичко с това, че не ограничава изследванията си с този или оня определен

предмет, а се старее да обхване целия достъпен за познанието свят. Рационалната философия или рационалната наука... *не може да приеме нищо, което не би било подхвърлено на действителен анализ и потвърдено от опита или от най-строга критика*. Затова Бог, Безкрайното, Абсолютът – всички тези така любими на метафизиката обекти – напълно се отстраняват от нея.“⁶

Впрочем Бакунин уточнява, че естествената (т. е. рационалната, позитивната) философия всъщност отделила известно място в обекта на изследванията си на религията и на свързаната с нея метафизика. Но това тя прави само доколкото те са исторически факт и ги разглежда в исторически план – това е необходимо с оглед изискването за пълнота на научните изследвания, т. е. да могат последните да обхванат в единна, цялостна система всички съществени природни и социални явления. При това, подчертава Бакунин, тя се старее да разкрие физиологическите и историческите причини за *зараждането, развитието и упадъка* на религиозните и метафизическите идеи, с което да покаже тяхната относителна необходимост и заедно с това необходимо преходния им характер в историята на човечеството.⁷ Напълно разбираемо е, че такова изучаване на религията и метафизиката е насочено в социално-практичен план към тяхното пълно преодоляване в съзнанието на хората.

„В очите на рационалния философ в света съществуват само една същност и една наука. Затова той се стреми да обхване и съгласува всички частни науки в единна система. Тази координация на всички позитивни науки в единно човешко знание съставя *позитивната философия*, или универсалната наука. Наследявайки рели-

гията и метафизиката и в същото време съвършено отричайки ги, тази философия, отдавна предчувствувана и подготвяна от най-добрите умове, за пръв път е била представена във вид на цялостна система от великия френски мислител *Огюст Конт*...“

Координацията на науките, която се установява от позитивната философия, не е просто тяхно подреждане една до друга, а е своегорода органическо сцепление, започващо с най-абстрактната наука, с тази, която се занимава с най-простия порядък, а именно с математиката, и постепенно възхожда към науки сравнително по-конкретни, имащи за предмет все по-сложни и по-сложни факти. Така от чистата математика се преминава към механиката, към астрономията, след това към физиката, към химията, геологията и биологията... и се завършва със социологията...; всяка следваща наука широко и всецяло се опира на предшестващата я и излъква, доколкото това позволява съвременното състояние на нашите реални знания, като нейно необходимо развитие.“⁸

Тези мисли на Бакунин за науката, така добре формулирани от автора им, едва ли се нуждаят от допълнително пояснение, но тук ние намираме за нужно да подчертаем, че те получават извънредно голяма актуалност тъкмо в настоящия период от историята на науката, започващ примерно след края на Втората световна война, който в частност се характеризира с все по-нарастващата роля на интегративния, интердисциплинарния подход, както и с ролята на математизацията и математическото моделиране в нея. •

(Следва)

Ст. н. с. I ст.

г. ф. н. Борис Ченгов

БЕЛЕЖКИ

¹ Ср. Бакунин М., Федерализъм, социализъм, антитеологизъм – в сб. М. А. Бакунин, „Философия, социология, политика“, Изд. „Правда“, Москва, 1989 г., с. 48.

² Ср. пак там, с. 67.

³ Ср. Бакунин М., Кнута-германската империя и социална революция – в Михаил Бакунин, „Избранные сочинения“, т. II, Книгоиздателство „Голос труда“, Петербург-Москва, 1922 г., с. 149.

⁴ Бакунин М., Наука и народ – в сб. М. А. Бакунин, „Философия, социология, политика“, Изд. „Правда“, Москва, 1989 г., с. 141.

⁵ Бакунин М., Федерализъм, социализъм, антитеологизъм – в сб. М. А. Бакунин, „Философия, социология, политика“, Изд. „Правда“, Москва, 1989 г., с. 44.

⁶ Пак там, с. 46-47.

⁷ Ср. пак там, с. 47-48.

⁸ Ср. пак там, с. 48.

Салуст: покварата на властта

Из „Войните на Катилина“

II. В началото онези, които се наричаха „царе“ – защото това е първата титла на господство, позната на земята – се различаваха едни от други. Едни ползваха своя разум, други – телесната си сила, но съвсем доскоро тези мъже живяха напълно лишени от сребролюбие и се заговоряваха с онова, което имаха. След Кир в Азия и спартаците и атиняните в Гърция обаче започна покоряването на градове и народи и убедени, че най-голямата слава е за най-голямата империя, те представяха своята жажда за власт като справедлив повод за война и тогава се видя, че разумът е най-голямото предимство в една война. Ако геният на царете и полководците беше толкова голям в мира, колкото беше във войната, човешките дела щяха да вървят по-гладко и последователно, нямаше властта да се подхвърля от ръка на ръка и цял свят да се тресе от промени и бъркотия. Защото една империя лесно се поддържа от самите средства, с които е създадена първоначално. Но когато трудолюбие то бива заменено от леност, а сдържаността и умереността – от сладострастие и гордост, упадъкът в нравите води и до упадък в благополучието и една империя постоянно преминава от ръцете на по-способните в ръцете на по-малко способните.

Били те земеделци, моряци или строители, хората откриват, че всичко се дължи на качествата. Мнозина обаче робуват на лакомията и леността, без учение или възпитание, минават през живота като пътници в чужда земя и противно на природата, намират удоволствие в телата си, а считат истинските си жизнени сили за бремене. Аз лично смятам, че животът на тези хора и тяхната смърт са едно и също, тъй като нито от едното, нито от другото не остава следа. За мен наистина единственият човек, който действително живее и се възползва от жизнените си сили, е оня, който, отгаден на някаква задача, търси признание в бляскави подвизи или достойни постижения.

III. ... Що се отнася до мен, моите склонности отначало ме поведоха, като мнозина други на младина, към обществения живот. Там открих много неща противни за мен. Скромността, сдържаността и добродетелта бяха изчезнали, а безочитето, покварата и сребролюбие то процъфтяваха на тяхно място. Умът ми бе чужд на лошите навици, презира-

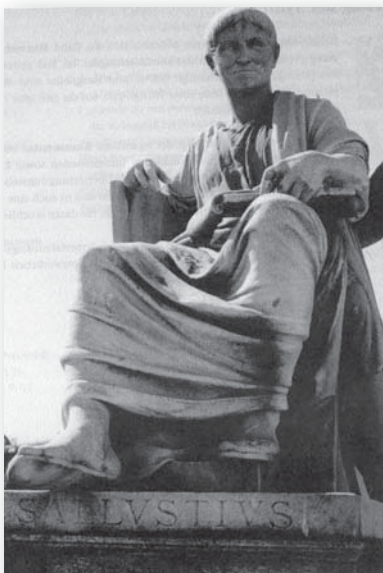
ше тези качества, но въпреки това поради слабостите на своята възраст аз продължавах да се нося из това море на порока, воден от болни амбиции. Макар да се отличавах рязко от злодеите сред равните ми по сан, не по-малко от тях бях поразен от същите копнежи за служебни облаги и тщеславие като останалите.

IV. Най-сетне, след много нещастия и премеждия, умът ми намери покой и аз реших да прекарам остатъка от дните си далеч от обществените дела. Нямах намерение обаче да пиляя този заслужен отдох в безделие и леност, нито пък да посветя живота си на такива низки увлечения като земеделие или лов. Върнах се към изследванията, които някога бях започнал и от които ме откъснаха нездравите ми амбиции, и се посветих на задачата да напиша историята на римския народ в отделни разкази, където има нещо достойно за отразяване.

...

VI. Град Рим според историята е основан и обитаван първоначално от троянци, които, водени от Еней, се скитали като изгнаници без дом. На помощ им се притекли Аборигените – див народ, живеещ свободно и без задръжки, без закон и без власт. Невероятно е с каква лекота тези два народа, тъй различни като раса и език, всеки от тях със свой собствен живот, се съюзили, след като застанали зад стените на обща крепост. След като държавата им обаче се развила като население, обичаи и територия, натрупала известна сила и благополучие, както обикновено става в делата на смъртните, богатството им докарало злини. Съседните царе и народи ги нападнаха, малцина приятели им се притичали на помощ, а останалите уплашени странели от опасността. Римляните обаче били еднакво дейни у дома и на полето – подготвяли се незабавно. Вдъхвали си кураж едни други и излизали срещу врага, за да бранят с оръжие своята свобода, страна и род. Когато тяхната смелост побеждавала грозаящата ги опасност, те помагали на своите приятели и съюзници и печелили нови такива със своята по-голяма готовност да правят, отколкото да получават услуги.

Тяхната управа била по закон и носела името „благородство“. Избрани мъже с отслабнали от възрастта тела, но със силата на мъростта в духа си, влизали в държавния съвет. Тях, било поради годините, било поради сходството в задължени-

Гай Салустий Крисп („Салуст“) (86-ок. 35 г. пр. н. е.) е роден в плебеуско семейство. На 34 години става народен трибун. Противник на аристократичната партия и нейния водач Помпей Велики, Салуст застава на страната на Юлий Цезар през гражданската война от 49-46 г. пр. н. е. Като изявен полководец в кампанията на Цезар в Африка, бившият плебеи е назначен за губернатор на анексираното царство Нумидия (днешен Алжир) и се завръща в Рим натрупал несметни богатства. Построява „градините на Салуст“ на хълма Киринал и се оттегля от обществения живот. Пише исторически съчинения, в които прокарва тезата, че увеличаването на броя на законите в една държава е сигурно свидетелство за нравствения упадък на нейните граждани и че богатствата и разкошът неминуемо водят до падение и отслабване на защитните сили на един народ.

ята им, наричали „бащи“. Благородническата власт, която първоначално служила за поддръжане на свободата и увеличаване на държавата, се превърнала в крайна сметка в чисто високомерие и тирания. После променили устройството си, въвели годишни магистратури и двойки магистрати, смятайки, че по този начин умовете на мъжете ще бъдат най-малко податливи на изкушенията.

VII. При това положение отделните хора започнали повече да се отличават и да проявяват заложбите си поохотно. Царете са по-подозрително настроени към добрите, отколкото към лошите и качествата на другите са вечен повод за тревога. Веднага щом държавата утвърдила своята свобода, нейният напредък бил невероятно бърз – толкова голяма била последвалата жажда за слава. За пръв път младежите, едва станали годни за служба, започвали да учат военното дело с тежък труд в лагер. Доброто оръжие и бойните коне им допадали повече от жените и виното. За такива мъже никоя трудност не била твърде голяма, никоя земя – твърде каменеста или стръмна, ни-

кой въоръжен враг – твърде страшен. Тяхната храброст побеждавала всичко. Но най-големите съперничества за слава били помежду им. Всеки искал да поразии врага, да изкачи стената, да се прояви – това било за тях най-голямото богатство, най-доброто име и най-благоприятно потекло. Жадни за признание, те не щадели парите и желаели славата им да бъде безкрайна, а богатството – честно спечелено. Мога да разкажа случаи, в които малка римска част е сразявала огромна вражеска войска и е превземала с шурм силно и естествено защитени крепости, ако не беше твърде голямо отклонение.

VIII. Съдбата обаче наистина има последната дума и всяко деяние печели слава или потъва в забвение по нейна прищявка, а не по собствено достойнство. Постиженията на атиняните по мое мнение са госта благородни и впечатляващи, но все пак по-малки от славата, която им се носи. Атина обаче може да се похвали с гениални историци и затова по целия свят подвизите на атиняните се оценяват най-високо. Затова качествата на хората на действието се оценяват според качествата на хората на духа, които ги прославят с думи. Такива хора римският народ никога не е имал в изобилие – при него най-способните са винаги били най-заети, никои не се е трудил само с ума си, а не с тялото, а най-добрите мъже са предпочитали действието пред повествованието и са държали службата им да бъде оценена от другите, вместо те самите да стават нечий историци.

IX. Затова, както казах, добродетелта била упражнявана както у дома, така и на полето. Имало пълно съгласие и възможно най-малко сребролюбие; праведните и добрите получавали не толкова по закон, колкото по природа; битките, несъгласията и враждата оставяли за враговете си; гражданите се съревновавали помежду си само по добродетел. В своите дарове за боговете те били щедри, в домашните си разходи – пестеливи, а към приятелите – верни. Техните собствени интереси и интересите на своя страна пазели с тези две средства – самоувереност във войната и великодушие при последвалия мир. За това мога да дам поразително доказателство – във войната били наказвани често онези, които воювали с врага в нарушение на заповедите или онези, които твърде мудно се подчинявали на тръбата за връщане от бойното поле, откол-

кото онези, които предавали знамето или отстъпвали под силен натиск. В мирно време управлявали с добрина, а не със страх, а когато понасяли щети, предпочитали да ги опрощават, вместо да ги присъждат.

X. Така, с усърдие и справедливост държавата се развивала – велики царе били побеждавани във войни, дивни племена и многобройни народи били покорявани със сила: Картаген, съперникът на Римската империя, бил сравнен със земята, земи и моретата се откривали навсякъде пред нас, когато най-сетне съдбата започнала да става жестока и да обръща всичко наопаки. Хората, които с лекота понасяли трудности и опасности, съмнителни начинания и отчаяни усилия, открили в богатството и охолството, тъй ценени на други места, тежко бремене. В началото жаждата за пари се усилвала, след нея – жаждата за власт, а може да се каже, че тези двете са коренът на всяко зло. Верността, достойнството и всички други добродетели отстъпили на сребролюбие то, което научило хората да бъдат горделиви и жестоки, да забравят боговете и да таят у себе си отровата. Амбицията накарала мнозина да прибегват до измама – една мисъл криели в гърдите си, а друга държали на върха на езика. Приятелство и вражда не ценели според същинската им стойност, а според предимствата, които можели да им донесат, и тъй били честни хора на вид, но не и по природа. Тези злини в началото нараствали постепенно и от време на време били наказвани. По-късно, когато заразата се разпростряла като чума, държавата била преобърната, а управлението – някога едно от най-справедливите и добрите – станало жестоко и непоносимо.

XI. В началото не толкова сребролюбие то, колкото амбицията най-нече владяла умовете – тя също е порок, наистина, но все пак сроден на добродетелта. Защото славата и властта се желаят както от добри, така и от лоши хора, макар първите да се стремят да постигнат целта по пътя на честта, а вторите, поради липса на честни умения, ползват оръжията на лъжата и измамата. Сребролюбие то от друга страна, предполага жажда за пари – предмет, който никои мислител не е желал. То поразява тялото и ума на силните люде, отслабва ги като смъртоносна отрова – не знае граница, няма насита и нито изобилието, нито нуждата успяват да го намалят. •

Преводач: А. Ванчев

Илюзията за политическата общност

Отношенията между човек, държава и междинни асоциации предизвикват интерес не само за изследователите на социалното, но и за широк кръг от хора, особено в обществото, което преживява тежка загуба на чувство за общност, идентичност и морал, каквото е българското.

Обществото трябва да познава илюзията за политическата общност. От художествената си страна политическата общност е представена най-добре в книгата на Джордж Оруел „1984“, където се лансира идеята за Големия брат, който вижда всичко. Именно този голем брат е тоталитарната държава, за която се борят както националисти, така и комунисти. Но нека се опитаме да представим изследователски тази идейна система.

Идеята за политическата общност е една от мощните идейни системи на 19 век, като не може да се формулира в произведенията само на един автор, където да придобие завършен вид. Това става едва през 20 век, където в лицето на тоталитарната държава идеята за политическа общност намира пълната си реализация. Тя е вплетена в различни противоречащи си идеи каквито са модерната демокрация, културният национализъм, социалистическото движение, дори в контекста на християнството.

Основополагащо за политическата общност е, че плурализмът на авторитетите и функциите в обществото трябва да се заменят с една единствена власт, която да произтича от монистичната държава. Народът се схваща като несвързани атоми, които търсят закрила и сигурност в абсолютната държава, а отвън всеки човек е плахо, самотно и несигурно създание. Тази теза отдавна е отхвърлена, именно поради наличието на междинните асоциации в лицето на семейството, рода, общината.

В идеята на политическата общност абсолютната власт не трябва да се схваща като репресивна сила, а убежище, където човекът ще може да намери свобода, равенство, братство и добродетел. Свободата се разглежда като свобода от междинните асоциации и институции и свобода да бъде част от цялото. Равенството е нивелирането на способностите, а истинското братство съществува, заличавайки досегашните братства, основани на интереси, убеждения или местоживее. Добродетелта се изразява в подчиняването на властта и закона или както казва Русо, на „общата воля“.

Свободата сама по себе си не може да бъде разглеждана като принадлежност към нещо, което по своята същност отнема същата тази свобода. Свободата от чудовището на политическата общност и свободата да бъдеш част от него са противоположни. Равенството е схващано като нивелиране на индивидите, вследствие уеднаквяващите функции на държавата, което по своето разбиране е своего рода обезличаване и свеждане индивидуалността на индивидите само до националност и държава. Братството също е сведено до опрличаване на индивидите само чрез държавата. Преположенията за премахване на „всички останали видове братства“, основани на интереси, убеждения и местоживее, можем да видим приложени и днес в Северна Корея, където за по-голяма сигурност на държавата и премахване на всякаква форма на междинна асоциация се сменя местожителството на всяко семейство в рамките на няколко години.

За да се освободи индивидът от междинните асоциации е нужен революционен съюз на индивида с държавата. За да се въведат нови структури на власт, индивидите трябва да бъдат отчуждени от старите такива.

Нормално е политическата общност да подкрепя отчуждението. Отчуждението се поражда от държавата и колкото по-голямо е то, толкова е по-голяма вероятността следващата власт да бъде по-тоталитарна, т. е. да се осъществява идеята за политическа общност. От гореспоменатите тези неминуемо следва и отхвърлянето на Обществения договор на Русо, както и ролята му на освободител в ръцете на политическата власт.

Идеята за политическата общност или с други думи припокриване на обществото изцяло от държавата, започва от Русо и неговите виждания, че „един народ може да бъде само такъв, какъвто го е направило естеството на неговото управление“, тоест хората трябва да бъдат направени, каквито трябва да бъдат. За целта трябва властта да бъде абсолютна, за да може да прониква в поведението и волята му. Затова влиянието, което държавата придобива, се базира на интелигенцията, която да накара народа да обича законите, да знае задълженията си и да ги изпълнява. Само така ще се изпълни „Общата воля“ и ще се въдвори „царството на добродетелта“, което Русо вижда в суверенната власт на държавата. Човек е роден свободен и добродетелен,

Привлекателността на властта нараства, когато всички други форми на асоциация са унищожени или отслабени. Всеки индивид се стреми да се присъедини към най-близката до него общност. След революцията във Франция такава общност е държавата.

но е окован от потисническите институции в лицето на семейството, класата и други междинни асоциации. Свободата може да му се донесе само от идеалната Държава, в която всеки индивид се е подчинил на колективната ѝ воля.

Подобни идеи се срещат още в Атина, изразени от Платон, който вижда след войните със Спарта в засилването на политическата връзка между индивидите единствена надежда за възстановяване на реда чрез отхвърляне на общностните асоциации. За Платон държавата не е потисническа сила, а основа на моралния живот и добродетел.

Именно от Платон Русо се е учил, както признава самият той. И двамата се надяват на политическа структура, която всъщност да бъде самата общност. Само във всемогъщата държава човек ще избегне проблемите си и ще има стабилен социален статус и яснота на социалната си функция, което ще му даде сигурност.

Идеята за политическото взаимоотношение се превръща в изразител на самото общество. Новата държава става нещо повече от абстрактна рамка. Тя е вече самата общност, политическата общност.

Идеята за царство на добродетелта, което да направи хората от диваци човече, което да направи хората такива, каквито трябва да бъдат според преценката на политическата власт, е вмешателство на държавата във взаимоотношенията на отделните индивиди, което по същество е доста далеч от добродетелта и морала. Точно поради тези причини държавата не може

да бъде морален изразител, както смятат Платон и Русо. Засилването на политическата връзка не дава стабилност на хората, а ги прави още по-нестабилни, защото по своя характер те са неестествени, за разлика от семейството, класата и другите общностни връзки.

Френската революция изпълнява част от пророчествата на Русо и приковава погледа на интелектуалците върху перспективата за освобождаване чрез политическата власт. Тези идеи обслужват авторитарните нужди на държавата, но най-голямата им роля е умелото маскиране на властта чрез реториката на свободата.

Характера на Френската революция не се разглежда като дело на индивидуалната свобода или колективната мощ, а като смесица от двете, като всяка от тях се крепи на другата.

Според Русо единствено принудата на държавата осигурява свободата на нейните членове. Държавата след революцията превръща именно това в свой главен принцип и извършва тежко законодателно престъпление срещу старите ценности и асоциациите, като налага нови, ако трябва и със сила, всеобща за всички. Само така държавата се превръща в рационална и в единствената общност, към която индивидът може да принадлежи. Премахването се всички отделни интереси на индивидите и остава да съществува само един интерес – този на държавата, която представлява общият интерес. Истински свободната държава е тази, която не търпи никакви сдрусжения, дори такива, които подпомагат обществото да се усъвършенства.

Интересен е парадоксът, при който се използва думата свобода. Ако заменим всякъде тази дума с тирания или диктатура, то ще получим най-точните определения за същността на идеята за политическа общност. Пример за това е, че „истинската свобода (диктатура) не бива да търпи в лоното си каквото и да е сдрусжение, дори такова, което заслужава похвала.“ Жестокото е сбъркано определението за свобода, защото именно свободата и липсата на власт е в основата на нейерархизираните междинни асоциации.

Занаятите, съсловията, общините, университетите и провинциите – всички те са подложени на атомизация от законодателите на революцията. Върховната цел е разчленяването на всички колективи на съставлящите ги индивиди. Така ще се изгради единната нация.

Индивидуалистичните аспекти на революцията са негледими от засилването на държавната власт, което пък е резултат от ограничаването на други социални формации. Държавата трябва да се заеме с всеки индивид от раждането му и да ръководи възпитанието му през целия му живот с тървда ръка. Само с помощта на принудата може да се рогу свободата.

По време на революцията реалната власт на политическото управление нараства до степен, за каквато предишните крале не са могли и да мечтаят. Това е така, защото всяка съвкупност от хора приема с охота преминаването на властта от техните сдрусжения в ръцете на централизираното управление, ако са убедени от всеобхватната идеология, че тази власт изразява интересите им и те винаги могат да си я получат обратно.

Приема се, че всеки закон се прави със съгласието на всеки и затова всеки, който се подчинява, се подчинява единствено на себе си. Привлекателността на властта нараства, когато всички други форми на асоциация са унищожени или отслабени. Всеки индивид се стреми да се присъедини към най-близката до него общност. След революцията във Франция такава общност е държавата.

Държавата, която иска да бъде могъща, трябва да се отъждестви с народа. Държавата става могъща не като взема от индивида, а като му отнема асоциациите. Всички са еднородни, че Френската революция ражда идеята за национализъм. Това става поради разкъсване на микро и мезо-общностните връзки между индивидите. По този начин се асимилират частните човешки цели и остава само чувството за преданост на нацията, олицетворявана от всемогъщата държава. Модерната държава не е рожба на нацията, а точно обратното.

Идеята държавата да се стреми да бъде единствена общност възниква преди идеята за национализъм, която абсолютно я обслужва. Вплитането на национализма в идеята за всемогъщата държава е доста лесно поради това, че нацията и държавата остават единствените асоциации в обществото и именно затова нацията е рожба на държавата.

Държавата трябва да бъде също като църквата през средните векове, да се стреми да бъде координатор, съгласуващ всички човешки интереси. Фихте

Илюзията за политическата общност

» » продължава от страница 10

също дава подобни съвети – да се намери връзка, която да обвърже цялата система с интересите на всеки неин член. Ако се създаде такъв рег, той може да създаде такава армия, каквато човечеството не познава.

Давайки съвети новата държава да изведе ролята на църквата и да бъде координатор на интересите, ставаме свидетели на противоречие, защото същата тази власт се бори срещу църквата, а в същото време цели да я замести в нейните функции. И именно затова е факт, че освобождението от църквата не става пълна реалност, а само частично.

Англичанинът Матю Арнолд вижда засилването на анархистичната тенденция, която изразява свободата такава каквато е и за да я спре предлага засилване на държавата, за да се избегнат класовите противоречия и конфликти. Опитът на Франция показва, че държавата може да освободи индивида от всякаква обвързаност с асоциациите.

Засилването на държавата е наложително за политическата общност, защото тя трябва да бъде в състояние да се справи с класовите конфликти и анархистката концепция за същността на свободата. Тук отново виждаме ясно разграничение между измамната свобода, предлагана от държавата, и същинската свобода, чиито изразители са анархистите.

След революцията понятието гражданин става доста престижно, а политическите дейци се радват на особена почит. Именно затова не икономическият, нито религиозният, а политическият човек е ключов за революцията. Тук се появява противоречие във виждането за авторитета. Оказва се, че няма премахване на авторитети, а заменянето на едни с други.

В теорията за политическата общност властта е ключът към народното единство. Освен това тя е ключ към равенството, добродетелта, справедливостта и свободата. Абсолютната и централизирана власт ще я донесе.

Според лорд Актън целта на правителствата е не да осигурят на народа свобода, а участие във властта.

Точно тук се крие разковничето на политическата общност. Възможността за участие във властта носи опияняващо усещане за свобода. Това е най-ловкият ефект за отъждествяването на абсолютната власт с илюзията за свобода на масите. Изборното право и правото на избор сами по себе си са различни неща, но

явно не така сега нещата в теорията за политическата общност.

Тази илюзия за власт излъква все повече и повече и това кара държавата да говори за колективна свобода, въпреки че не може да има такава, без да има наличие на индивидуална у всеки един индивид. Робството на един е морална подигравка със свободата на останалите. Затова не бива да ни учудва използването на асимилационни и централизиращи методи, които да наложат точно обратното.

По време на революцията все повече се схваща не свободата на индивидите, а на целия народ. Начинът за това е централизацията и асимилационната дейност на правителствата.

Народното единство може да стане само чрез асимилация и обезличаване на индивидите.

Схващането за участието на масите във властта с произтичащата от него представа за властта на масите като тяхна свобода е най-революционната от всички доктрини на онова време. Всяко засилване на политическата власт над религиозната дава по-голяма свобода на индивидите.

Не по-малко важно е схващането за способността на властта да поражда равенство. Русо и законодателите на революцията смятат, че точно държавата е главното оръдие за равенството. Премахвайки авторитета на църквата, класата, общината, държавата ще освободи хората от йерархията им. Естествено то равенство ще се върне, като се използва властта на държавата. Така се появява идеята за равенство чрез участие във властта – същото участие, което ще донесе и свобода. Тъй като държавата се схваща като тъждествена на народа, то от гледна точка на упражняването на власт всеки индивид е равен на останалите.

Тъкмо тази представа за властта като равенство в голяма степен обяснява привлекателността, която нарастващата тенденция към административно уеднаквяване и стандартизация придобива в много части на Европа през 19 век.

Друг момент от теорията за политическата общност е отношението към политическия водач. Завземането на властта и оправдането на това става чрез схващането, че действителните интереси и стремежи на един народ намират най-пълнен израз не чрез някакъв представителен орган, а чрез един човек. Идеята за политическа общност и идеята за един човек, обременен във върховна власт не си противоречат, а се до-

Идентификацията

на човека с нали-

чието на властта

над него е най-го-

лемият противник

въобще за свобо-

дата и естестве-

ната му същност.

Оттам и Бента-

мовата заблуда, че

полицията и затво-

рът правят инди-

видите свободни.

пълват и имат сходни интереси.

Политическата общност се превръща окончателно в диктатура именно с идеята за изразяване на общите цели чрез един човек, обременен в абсолютна власт. Тук отново се вижда връзката с авторитета, който уж се премахва. Политическата общност стига дотам, че предразполага към геноцид, като се предвижда „безкомпромисно изключване на всички елементи които нямат връзка с главната цел.“ Странно е защо едно такова мислене се оприличава с хуманистичните идеи, при условие, че е абсолютно тясно отрицание?

След като политическата общност се приема за висша форма на съществуване, а политическата добродетел – за най-възвишена, следва да се намерят и практическите средства за справяне с враговете.

Въплъщането на идеала за единството се изразява в методите за централизация на властта в ръцете на един човек. Щом интересите на една политическа общност могат да се поверят на 500 души, защо да не може и на един човек, който поради своята добронамереност към народа много по добре би осъществявал волята на народа, отколкото една тромава парламентарна система?

Тук идва основна пречка, защото е трудно да се установи реалната воля на народа, която не е тъждествена с волята на всички. Тя може да се тълкува правилно единствено от управление, което е в досег с колективната реалност. По-точно от един човек, защото колкото са повече индивидите, толкова повече могат да се обслужват частни и местни интереси, както става в парламентарното управле-

ние, което е феодално в самата си същност.

Властта трябва да бъде въплътена. Пример за това е Наполеон, който идва на власт, за да доведе революцията докрай, а всъщност я унищожава така, както болшевиките слагат край на Руската революция един век по-късно.

Благодарение на това, че действията бързо и решително, той създава впечатлението, че олицетворява реалната воля на народа. Така се създава взаимна връзка и разбирателство. Това става лесно, защото Наполеон е безпощаден с противниците си и се стреми да превърне литературата и историята в слуги на управлението си. Това няма значение за привържениците на политическата общност, след като той е изразител на общата воля.

На абсолютното неетичния похват литературата и историята да се поставят в полза на политическата власт човечеството става свидетел в пълна степен по-късно във всички тоталитарни режими, та дори и в представителните демокрации.

Веднъж издигнат, избранникът е недосегаем за каквото и да било противодействие, защото той олицетворява народа и съпротивата срещу него е антидемократична. Затова е разумно и необходимо противниците на правителството да бъдат унищожени в името на народния суверенитет. Наполеон не търпи междинните звена, защото те са в основата на всяка съпротива.

Само безпристрастен човек може да разкрие волята на народа и само така ще гоиде избавлението, обещано от политическата общност.

Но ако е възможно един човек да изрази волята на целия народ, както твърдят привържениците на политическата общност, то неминуемо следва, че същият този народ е уеднаквен, невеж и следователно безволев, което означава, че на практика народът изразява волята на вождя, който после на свой ред я препотвърждава, което е извращение на всички хуманни идеи.

Идеята за политическата общност и за способността ѝ да спаси човека ни е достатъчно позната от съчиненията на ревностните националисти от 19 век. Но основните пропагандатори на идеята за политическата общност са съчинения и движения, които не са националистични, а такива, които виждат в политическата власт единственото средство за осъществяване на социалните и морални цели, свързани с благополучието на наро-

да. Това е госта съществен момент.

Политическата общност има своите привърженици не благодарение на национализма, а благодарение на социалните си търсения. На това сме свидетели и днес. Тоталитарните идеи имат почва не благодарение на националистическата същност, а на социалната демagogия, която те изповядват. Именно това е най-същественото. Истинската диктатура е тази, която изразява социалното освобождение на човечеството, а не националното.

Не у поклонниците на властта и реакционерите трябва да се търси източникът на идеологията за политическата общност, а у онези, които търсят социалното освобождение на човечеството. Пример за това са концепциите на Бентам и Маркс.

Макар в началото да се обявява против Русо, не можем да не уловим у Бентам осезателното влияние върху идеята за централизация и политическа общност.

За Бентам държавата е добре конструирана машина – всеки индивид не може нито за миг да избегне контрола на всички останали индивиди. Тъкмо това е същността на Общата воля. Основополагащ принцип на Бентамовата политическа теория е безумното твърдение, че единствено благодарение на колективно упражнявания контрол става възможно отделният индивид да бъде разглеждан като индивид и то като свободен индивид. Интелектуалците, които са узурпирали контрола върху гумите, влизат в чудовищната си роля да превръщат лъжите в истини чрез стократно им повтаряне.

Идеята за централизирана държава се превръща в логически център за Бентамовата философия. Той решава да допълни естествената идентификация на интереси и сходство с такава, която нарича „изкуствена“ идентификация. Тази идентификация е пряко отражение на политическата общност, образувана на безличностни принципи. Според критиците на Бентам, той започва с естествения интерес на хората и завършва с полиция и затвора, макар за Бентам последните да са средство за принуждаване на индивидите да бъдат свободни.

Идентификацията на човека с наличието на властта над него е най-големият противник въобще за свободата и естествената му същност. Оттам и Бентамовата заблуда, че полицията и затворът правят индивидите свободни. •

(следва)
Ал. Ангелов

Една човешка одисея

» » » продължава от страница 7

ме обяснение за станалото. Можеше да се предотврати поглото убийство на нашия брат гений.

Наши близки на Кръцо и разни бивши маши на болшевиките, навъдили се гнешни новоизлюпени учени – професори и пр. – устно и писмено са се заели с величаене на някакви си герои в нашия Вуковски род, където малко се споменава за истинския герой Кръцо. На друго място Кръцо го обличат в новаторска мантия, с някаква нова титла на хуманист-демократ, подчертавайки навсякъде, че никога не е бил анархист. По-късно по наше време мнозина от нашия род са в гружка с болшевиките, които ги облагодетелстват добре до ден днешен. Горните господа с техните книжки и слова произнесени неотдавна и тук, на неговия паметник, се мъчат всячески подмолно да опетнят героиската смърт и живот на нашия анархист революционер и поет Кръцо. Мръсна комедия на фалшифициране, добре позната на всички ни с бащата на българския анархизъм, неговия и наш вдъхновител за борба Христо Бо-

тев. Нека се знае от всички противници на анархизма – Кръцо още като дете е за неограничената свобода, анархист по природа, обявява се против всяка зависимост, започваща от патриархалното семейство, църквата и всички държавни институции на дисциплина, възпираща хода на свободното развитие. По-късно, като оформен анархист, както в своите преки действия, така и в поезията си, се обявява против всяка социална неправда. Изрично подчертава почти във всичките си последни творби, че иска да се пожертва млад в борбата за оная СВОБОДА без царе и всякакви компрометиранни властници, за БЕЗВЛАСТИЕТО. Той става анархист, защото анархизмът, който те мразят, е съчетание на хуманност, солидарност, свобода, равноправие и всякаква социална правда. Ние, анархистите от ФАБ, неговите другари съдеейници издигнахме неговия гранитен мемориал и всяка година от всички кътчета на България идваме да честваме неговата геройска смърт за анархисткия идеал. Уверявам ви, че ще продължим да правим това и в бъдеще. Ако не се

нарава на горните господа, че Кръцо жертва целия си живот за анархисткия идеал, е и ще си остане само тежен проблем. Със своя висок революционен дух и морал, Кръцо учи на анархизъм, с героиската си смърт на анархист и с революционната си поезия ще учи и зове идущите млади поколения на пряка борба срещу всяко социално зло, против всички прикрити и открити мошеници, жертви и оръдия на лични мании и прищевки, жертви на ПАРИ И ВЛАСТ. Неговата и наша цел бе и ще бъде СОЦИАЛНАТА РЕВОЛЮЦИЯ, която с ярост ще застигне и помете всичко старо и гнило, което затържа прогреса и пътя към великата истина в този развратен свят. Поклон пред Кръцо – великият анархист и поет на 20 век, който се отрече от всичко лично земно – детски и младежки прелести в името на АНАРХИСТКИЯ идеал, за общество без власт, без бедни и богати. •

Негов верен другар от ранно детство, Златко Златков от с. Капатово, сега живущ в Нова Зеландия (произнесено на честването на К. Хаджииванов край Чучулигово, юни 2007)

АНАРХОКАЛЕНДАР

Свободата и законът са несъвместими.

- На 1 юли 1876 г. Берн, Швейцария умира руският революционер и теоретик на анархизма Михаил Бакунин.
- На 4 юли 1807 г. е роден известният италиански революционер Джузепе Гарибалди.
- На 5 юли 1905 г. умира френският анархист и теоретик, видният географ Елизе Реклю.
- На 6 юли 1934 г. в Париж умира анархистът революционер, „бащата“ Нестор Махно.
- На 6 юли 1837 г. е роден Васил Левски в Карлово.
- На 6 юли 1975 г. в Бяла, Варненско умира анархистът Александър Салунджиев.
- На 7 юли 1986 г. в Полски Тръмбеш умира анархистът Васил Тодоров – Народа, политически емигрант във Франция, прекарал дълги години във фашистките и болшевишките затвори и лагери.
- На 11 юли 1903 г. се състои конгресът на Петрова нива и е взето решение за избухването на Преображенското въстание.
- На 12 юли 1828 г. е роден руският революционер, философ, писател и литературен критик Николай Гаврилович Чернишевски.
- На 13 юли 1789 г. Шарлота Корге убива Марат.
- На 14 юли 1793 г. е превзета и разрушена Бастилията в Париж.
- На 15 юли 1922 г. в София умира легендарният анархист Петър Ангелов Мазнев – Даскала.
- На 17 юли 1892 г. умира италианският безвластник Карлос Кафиеро.
- На 18 юли 1936 г. испанските фашисти начело с генерал Франко организират меча срещу Испанската република.
- На 19 юли 1936 г. започва Испанската Революция.
- На 20 юли 1936 г. при превземането на казармата в Таразанас е убит анархистът Франсиско Асказо.
- На 26 юли 1887 г. международният език Есперанто излиза публично представен от неговия автор Лазар Людовик Заменхоф.
- На 27 юли 1990 г. в гр.Байон, Франция умира Диню Петров Динев, последният редактор на в. „Работническа мисъл“.
- На 29 юли 1900 г. Вресчи извършва атентат срещу испанския крал Умберто.
- На 29 юли 2003 г. във Варна умира анархистът Анастас Боянов Мънгов, прекарал заедно с баща си дълги години в болшевишките лагери.
- На 30 юли 1950 г. умира анархистът Асен Илиев Христов прекарал дълги години в болшевишките концлагери.

АНАРХО РАДИО ПРОГРАМА ДИВЕРСИЯ В ЕФИРА

Денонощието има само 24 часа. Искате ги всичките. Малкото предаване става голяма програма. След като повече от година разкъсваше ефирната радиоскука в съботния следобед, екипът на предаването реши да прави 24-часова програма в Интернет. Можете да слушате пробното излъчване на адрес:

<http://a-bg.net/dve.m3u>

ПОЛЕЗНИ КНИГИ НА НИСКИ ЦЕНИ

Федерацията на анархистите в България предлага следните заглавия на анархистка литература на достъпни цени:

КНИГИ:

1. Основи на безвластието – Г. Хаджиев	1 лв.
2. Национално освобождение и безвластие – Г. Хаджиев	1 лв.
3. Вчерашни, днешни и утрешни проблеми – Г. Хаджиев	1 лв.
4. История на безвластническото движение в България – Г. Хаджиев	1 лв.
5. Моя път (спомени в два тома) – Г. Хаджиев	2x1 лв.
6. Феноменът Махно – П. Аршинов	1 лв.
7. Заблужденията на марксизма – Пиер Рамю	1 лв.
8. Събитието на века – анархистическа Испания – Г. Левал	1 лв.
9. Взаимопомощта – фактор на еволюцията – П. Кропоткин	1 лв.
10. Антиистория славянобългарска – Г. Константинов	1 лв.
11. Краят на държавата и капитала – Г. Константинов	3 лв.
12. С думи вместо с куршуми – Г. Константинов	5 лв.
13. Възможна ли беше съпротивата срещу ДС? – Г. Константинов	3 лв.
14. Нечути песни – Кръстьо Г. Хаджииванов	3,50 лв.
15. Национализъм и култура – Рудолф Рокер	2 лв.
16. Национализъм и култура – Рудолф Рокер том II	5 лв.
17. Избрани страници за и от него – Михаил Бакунин	2 лв.
18. Барутни (по)мисли – Г. Константинов	5 лв.
19. Хляб и свобода – П. Кропоткин	4 лв.
20. Ставайте, робове – Г. Константинов	5 лв.
21. Къде са преминали моите 80 години – Иван Дрънгов	2 лв.
22. Досие на обект №1218 – Александър Наков	2 лв.
23. Спомени за израстването – Христо Колев ГОЛЕМИЯ	6 лв.
24. Одисеята на един анархист – Славейко Павлов	4 лв.
25. Агски калейдоскоп (в два тома) – Г. Константинов	2x5 лв.
26. Преобразуването на обществото или екоанархизмът – М. Букчин	5 лв.
27. Един проект за социална революция – ФАФ	2 лв.
28. Спомени – Стоян Цолов	5 лв.

БРОШУРИ:

1. Стопанисването на земята – Г. Хаджиев	0,50 лв.
2. Проблемът за организацията на анархизма – Г. Хаджиев	0,50 лв.
3. Що е анархизъм?	0,50 лв.
4. Отговор на една вярваща – С. Фор	0,50 лв.
5. За общината	0,50 лв.
6. Федерализъм и централизъм – Рудолф Рокер	0,50 лв.
7. Крахът на руския държавен комунизъм – Рудолф Рокер	1 лв.
8. Килифаревско народно въстание и килифаревска чета	1 лв.

Тези книги и нови заглавия можете да купите от антикварната книжарница на пл. „Славейков“ №7. Някои от тях могат да се намерят и в книжарницата на бул. Дондуков срещу Първа английска гимназия. Същите още могат да бъдат поръчани и изпратени от Александър Методиев Наков, Перник, ул. „Република“ №4, тел. 076-631 388.

Помощи за „Свободна мисъл“

1. Христо Дойчинов, гр.Павел Баня	50 лв.
2. Костагин Зялков, гр.Пазарджик	40 лв.
3. Иван Димов, гр.Казанлък	10 лв.
4. Златко Златков, Нова Зеландия	100 лв.
5. Станчо Кърпаров, с. Бъта, Панагюрско	10 лв.
6. Валтер и Виктория Андрианни, Италия	50 лв.
7. Георги Николов, гр. Велинград	5 лв.
8. Стефка Ангелова, гр. Попово	40 лв.
9. Димитър Стоев, гр. Рагомир	5 лв.
10. Иван Хаджииванов, с. Капатово, Петричко	10 лв.
11. Георги Калчев, гр. Варна	20 лв.
12. Жельо Желев, с. Колена, Старозагорско	7 лв.

БАНКОВА СМЕТКА В ЛЕВА (ИВАН):

BG86 UBBS 8261 1010 0473 10

Т Б О Б Б А Д, К Л О Н П Е Р Н И К
ФАБ БЛАГОДАРИ ЗА ОКАЗАНАТА ПОДКРЕПА!

Вестник „Свободна мисъл“ не печели от реклами или обяви и не е спонсориран от никакви патриотични бизнесмени и затова не изплаща хонорари. Редакцията приема материали, написани грамотно на стандартни машинописни страници – 30 реда на страница, 55 знака на ред. Всеки автор носи отговорността за съобщените факти и твърдения! Ръкописи не се рецензират и не се връщат!

уебсайт на ФАБ:

уебсайт на „Свободна мисъл“:

имейл на ФАБ:

www.a-bg.net

sm.a-bg.net

fab@a-bg.org

телефони за връзка с ФАБ

0889 662 855

0896 613 727

адрес на редакцията

София, ЖК Надежда, пощенски клон 1220, пощенска кутия 59
отговорен редактор
предпечатна подготовка
печат

А. Ванчев

„Свободна мисъл“
„Унискорп“ ООД

АБОНАМЕНТ 2007

Драги читатели, Абонаментът за вестник „Свободна мисъл“ МОЖЕ ДА СТАВА ДО 15-ТО ЧИСЛО НА ВСЕКИ МЕСЕЦ ВЪВ ВСИЧКИ ПОЩЕНСКИ КЛОНОВЕ НА СТРАНАТА. За 1 година – 6,00 лв.; за 6 месеца – 3,00 лв.; за 3 месеца – 1,50 лв. Цена на един брой – 0,50 ст.

СВОБОДНА МИСЪЛ

Каталожен номер 649

